

2BLACKDOT..

“Esasen konu hep 2 nokta arasındadır”

Haftalık Politik ve Jeopolitik Gelişmeler

25 Ağustos 2025

Bu hizmet size 2blackdot ve Tema Grup tarafından ücretsiz verilmektedir. Bu yazılanlar yatırım tavsiyesi değildir.

Hazırlayan: Hakan Çalışkantürk

2twoblackdots@gmail.com

<https://www.2blackdots.com>

*** Yasal Uyarı:*** Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; a racı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım ve kalkınma bankaları ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde ve yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel olarak sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu yorum ve tavsiyeler mali durumunu z ile risk ve getiri tercihinize uygun olmayabilir. Bu nedenle sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Gerek bu yayındaki gerekse bu yayında kullanılan kaynaklardaki hata ve eksikliklerden ve bu yayındaki bilgilerin kullanılması sonucundaki yatırımcıların ve/veya ilgili kişilerin uğrayabilecekleri doğrudan ve/veya dolaylı zararlardan, kar yoksunluğundan, manevi zararlardan ve her ne şekilde olursa olsun üçüncü kişilerin uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı 2blackdot ve Hakan Çalışkantürk sorumlu tutulamaz.

2blackdot haftalık bülteni yönetici özeti: **Gazze’de Askerî Durum ve İşgal Planı**

- İsrail Gazze’yi tamamen işgal etmeyi hedefliyor.
- 1,2 milyon sivilin zorla yerinden edilmesi planlanıyor.
- Yeni bir 'Nekbe' endişesi gündemde.

 İnsani Kriz ve Altyapı Çöküşü

- 60 binden fazla sivil öldü; yarısı kadın ve çocuk.
- 1,9 milyon kişi yerinden edildi.
- Altyapının %88’i yok edildi; yarım milyon insan açlık tehlikesiyle karşı karşıya.

 Uluslararası Hukuk ve Tepkiler

- İsrail’in eylemleri savaş suçu ve soykırım iddialarına yol açıyor.
- UAD işgali hukuka aykırı ilan etti, ancak karar bağlayıcı değil.
- BM ABD vetosu nedeniyle işlevsiz kaldı.

 İsrail İç Siyaseti ve Netanyahu Faktörü

- Netanyahu savaşı iktidarını korumak ve yargılamalarını erteletmek için kullanıyor.
- Aşırı sağcı koalisyon 'mutlak zafer' söylemini dayatıyor.
- İç muhalefet bastırılıyor, yargı reformu geçiriliyor.

us ABD’nin Rolü

- ABD stratejik müttefiklik ve iç siyaset nedeniyle koşulsuz destek veriyor.
- 14 milyar \$ yardım paketi onaylandı, mühimmat sevkiyatı sürdü.
- Gazze’nin doğal gaz kaynaklarının sömürgeleştirilmesi gündemde.

 Avrupa Birliği ve Arap Dünyası

- AB iç bölünmüşlük nedeniyle etkisiz kaldı.
- Arap rejimleri ABD bağımlılığı ve İbrahim Anlaşmaları nedeniyle sessiz kaldı.
- Filistin halkında derin bir yalnızlık duygusu pekişti.

 Olası Gelecek Senaryoları

- Filistin Yönetimi’ne devir → zayıf ihtimal.
- İsrail’in uzun süreli işgali → 'Afganistan sendromu' riski.
- Kaos ve radikal grupların yükselişi en büyük risk.
- Hamas’ın yeraltına çekilmesi güçlü ihtimal.

 Sonuç

- Gazze savaşı sadece bir askerî çatışma değil, uluslararası hukukun ve düzenin güvenilirliği açısından kritik bir sınavdır.
- ABD’nin koşulsuz desteği, AB’nin etkisizliği ve Arap rejimlerinin sessizliği krizi kalıcı hale getiriyor.
- En büyük risk, Filistin’in tasfiyesi ve bölgesel istikrarsızlığın derinleşmesidir.

Jeopolitik ve Küresel Gelişmeler:

“Gideon’un Laneti: Gazze’de Kimlik ve Halk İmhası”

GAZZE’NİN İŞGALİNİN ASKERÎ, SİYASÎ VE İNSANÎ SONUÇLARI: İSRAİL’İN MUTLAK ZAFER YANILSAMASI VE MUHTEMEL SENARYOLAR

Giriş: 7 Ekim 2023 Sonrası Durum

2023 yılı 7 Ekim’inde Hamas’ın İsrail’e karşı başlattığı geniş çaplı saldırı, İsrail için II. Dünya Savaşı’ndan bu yana Yahudi sivilere yönelik en kanlı katliamlardan birini teşkil etti. Yaklaşık 1.200-1.500 İsrailli (çoğu sivil) hayatını kaybeder ve 200’den fazla kişi rehin alınırken, İsrail derhâl Gazze Şeridi’nde misilleme olarak “tam ölçekli savaş” ilan etti. Sonraki günlerde İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant’ın “insan hayvanlarla savaşıyoruz” diyerek Gazze’ye karşı “**tam kuşatma**” uygulayacağını duyurması, İsrail’in Hamas’ı yok etme hedefiyle sivil halkı da topyekûn cezalandıran bir strateji izleyeceğinin sinyalini verdi. Gerçekten de takip eden 22 aylık süreçte Gazze yoğun hava bombardımanları, kara operasyonları ve abluka altında eş benzeri görülmemiş bir yıkıma maruz kaldı. 2025 Ağustos ayı itibarıyla Gazze’de ölenlerin sayısı 60 bini aşmış (nüfusun yaklaşık %3-5’i) ve yaralı sayısı 150 bini bulmuştur; kurbanların en az yarısı kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Gazze’nin altyapısının %88’i harabeye çevrilmiş, 1,9 milyon insan –yani nüfusun %85’i– en az bir kere yerinden edilmiştir. Bu raporda, 7 Ekim 2023’ten bugüne uzanan dönemde **İsrail’in Gazze’yi işgal planının muhtemel askerî, siyasî ve insânî sonuçları** kapsamlı şekilde ele alınacak ve konunun uluslararası hukuk boyutu irdelenerek, savaşın bölgesel ve küresel yansımaları ile geleceğe yönelik senaryolar değerlendirilecektir.

İsrail’in Gazze Şehri İşgal Planı: Gideon’un Savaş Arabaları-II Operasyonu

İsrail hükümeti, 2025 ortalarına gelindiğinde Gazze Şeridi’nin kuzeyindeki Gazze kentine tam hâkimiyet sağlama ve nihayetinde tüm Şeridi yeniden işgal etme niyetini açıkça ortaya koymuştur. İsrail Güvenlik Kabinesi 8 Ağustos 2025’te bu yöndeki planı onayladı; Başbakan Benyamin Netanyahu da aynı gün verdiği demeçte “Gazze Şeridi’nin tamamını işgal etmekte kararlı olduklarını” beyan etti. “**Gideon’un Savaş Arabaları-II**” kod adlı¹ bu yeni harekât planına göre, ilk aşamada yaklaşık **1 milyon Filistinli** zorla Gazze’nin güneyine sürülecek, ardından Gazze kenti yoğun bombardımanla kuşatılıp düşürülecek. İkinci aşamada ise kentin güneyine kaçan halkın sığındığı **merkezî mülteci kamplarının** da tek tek işgal edilmesi öngörülmektedir. Nitekim İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant, “Gazze Şehri’ni silmekten” ve gerektiğinde “Gazze’ye nükleer bomba atmaktan” bile bahseden aşırı söylemleri teşvik etmiş;

Yoav Gallant

Amihay Eliyahu

Yisrael Katz

Kendi kabinesinden miras kültür bakanı Amihay Eliyahu da “**Gazze’de masum sivil yok**” diyerek topyekûn imha niyetini ortaya koymuştur. Bu söylem ve planlar, askerî harekâtın sadece Hamas’ı değil **Gazze’deki tüm toplum yapısını** hedef aldığı algısını kuvvetlendirmektedir.

Savaşın Seyri: 7 Ekim saldırısı sonrasında İsrail, “Demir Kılıç Operasyonu” adı altında Gazze’ye yoğun hava saldırıları başlatmış, iki gün içinde bölgeyi **su, elektrik ve yakıt arzından tamamen mahrum bırakan bir abluka** uygulamıştır. Ekim 2023 sonlarında kara harekâtına giren İsrail Ordusu, 2024 başına dek Gazze Şeridi’nin kuzey kesiminde (Gazze kenti, Cebeliye kampı vb.) kontrolü büyük ölçüde ele geçirdiğini duyurdu. Kasım 2023’te Katar ve Mısır arabuluculuğunda sağlanan geçici ateşkesle yaklaşık 100 rehine-Hamas esiri takası yapılmışsa da, Aralık 2023’te çatışmalar yeniden şiddetlendi. İsrail, Ocak 2024’te tek taraflı ateşkes ilan ettiyse de Mart 2024’te “Hamas teslim olmadı” gerekçesiyle savaşı sürdürme kararı aldı. 16-17 Mayıs 2025’te başlatılan “Gideon’un Savaş Arabaları-I” operasyonu İsrail ordusu Gazze’nin yaklaşık %75’inde fiilî kontrol sağladığını duyurdu. Ancak bu

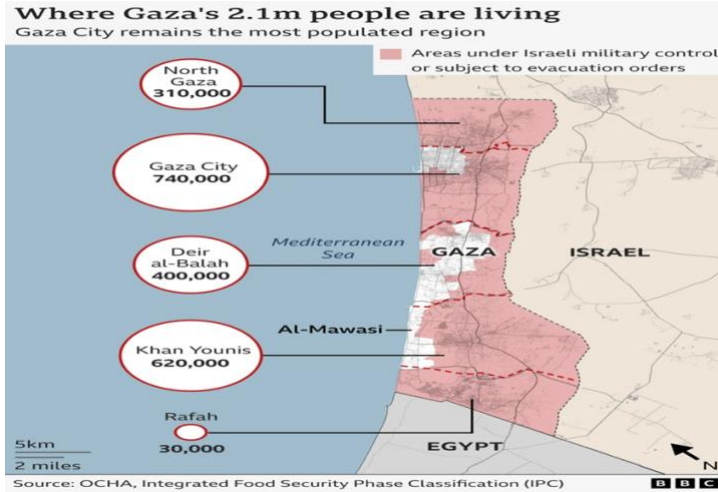
¹ Gideon, Eski Ahit’te Midyanlılara karşı savunma savaşı veren, halkını koruyan, 300 kişilik mütevazı ordusuyla yıkıma karşı direnen bir asker olarak tasvir edilmektedir.

harekât Hamas'ı bitiremediği gibi, kalan rehinelerin kurtarılması ve planlanan toplu nüfus tahliyesi de gerçekleşemedi. Bunun üzerine Ağustos 2025'te bizzat Savunma Bakanı İsrail Katz, Gazze kentinin düşürülmesi için ikinci bir aşamaya (Gideon-II) onay verdiğini ilan etti. Bu kapsamda **60 bin yedek asker²** daha göreve çağrılarak, operasyona kaydırılabilecek aktif personel sayısı artırıldı. Harekatin bir "ölüm tuzağına" dönüşebileceğine dair uyarılar olsa da İsrail yönetimi Eylül 2025'ten itibaren Gazze kent merkezine topyekûn saldırı başlatmayı planladığını gizlememektedir.

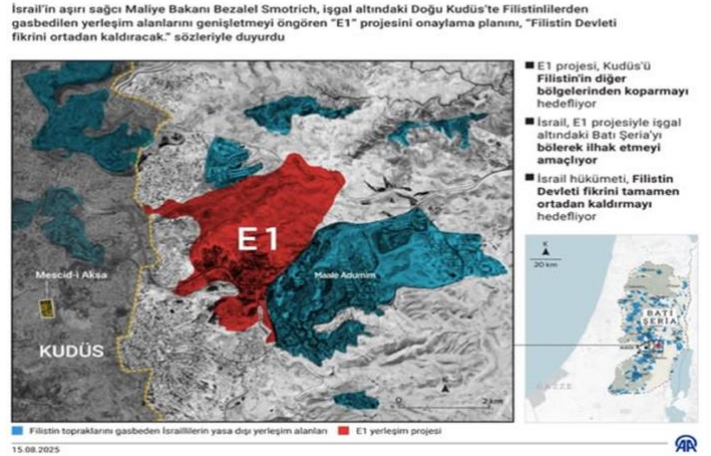
Kategori	Sayı (Yaklaşık)
Aktif IDF Personeli	~169.500
Yedek Askerme Kapasitesi	~465.000
7 Ekim Sonrası Çağrılan Rezerv	~360.000
2025 Ağustos – Eylül Dalgası	60.000 çağrı + 20.000 uzatma → toplam 120.000+

Kaynak: <https://www.globalsecurity.org/military/world/israel/personnel-reserves>.

İşgal Planının Anlamı: Gazze kentinin ve akabinde orta bölgedeki kampların işgal edilmesi, **yaklaşık 1,2 milyon sivilin zorla yerinden edilmesi** anlamına gelmektedir. İsrail'in 1967-2005 arasında 38 yıl yönettiği Gazze'yi yeniden uzun süreli işgal altında tutması ihtimali de belirlemektedir. Bu durum, "ikinci Nekbe" (toplu etnik temizlik)³ endişesini tetiklemiştir. Zira İsrail planı, kuzeyde toplanan sivillerin tamamen güneye veya Gazze dışına sürgün edilmesini ve Gazze'nin kuzey yarısının insansızlaştırılmasını içeriyor. Hatta İsrail'in bazı aşırı sağ üyeleri, Gazze halkını Sina'ya kalıcı sürgün ederek bu bölgeyi ilhaka açık hale getirme fikrini dahi dile getirmişlerdir. Böyle bir senaryoda Gazze Şeridi fiilen ortadan kalkacak, Filistinliler vatanlarını terk etmek zorunda bırakılacak ve Filistin devletinin geleceği tamamen karartılacaktır. Nitekim Netanyahu hükümeti içindeki Maliye Bakanı Bezalel Smotrich, Doğu Kudüs civarında "E1" yerleşim projesini onaylarken **"Filistin devleti fikrini kesin olarak gömeceğiz"** diyerek nihai hedefin Filistin'in toprak bütünlüğünü tamamen yok etmek olduğunu açıkça ifade etmiştir.

İsrail'in işgal altındaki Batı Şeria'da "E1 yerleşim projesi"

Dolayısıyla Gazze'nin işgali planı, sadece bir askerî hamle olmayıp, **Filistin ulusal davasının tarihe gömülmesini hedefleyen** geniş kapsamlı bir stratejinin parçası olarak görülmektedir.

Gazze'de İnsani Felaket: Abluka, Açlık ve Sivil Kayıplar

İsrail'in Ekim 2023'ten bu yana uyguladığı **"sürekli kuşatma"** ve yoğun saldırılar, Gazze'de eşi benzeri görülmemiş bir insânî krize yol açmıştır. BM Genel Sekreteri'nin "Gazze'de **güvenli hiçbir yer yok**" uyarısı maalesef gerçeğe dönüşmüştür. Şehir, ağır bombardımanlar nedeniyle harabeye dönerken uygulanan abluka yüzünden temel ihtiyaç maddeleri tükenmiştir. **Açlık** Gazze'de kitlesel ölümlere neden olmaya başlamıştır: 24 Ağustos 2025 itibarıyla, **115'i çocuk en az 289 kişi açlık ve yetersiz beslenme yüzünden can vermiştir**. BM destekli Entegre Gıda Güvenliği raporuna göre Gazze, 15 Ağustos 2025 itibarıyla **"kıtlığın felâket seviyesi (Seviye 5)"** ile tanımlanacak koşullara ulaşmıştır. Yarım milyondan fazla insan açlık, sefalet ve ölüm tehlikesi altındadır. İsrail, **gıda ve suyu bile bir silah gibi kullanarak** 2,3 milyonluk nüfusu toplu cezalandırmaya tabi tutmaktadır. Ablukanın başladığı ilk günlerde Gallant'ın **"onlara hiçbir şey gitmeyecek ne su ne yiyecek"** şeklindeki sözleri, **açlığı bilinçli bir savaş taktiği yapma** niyetini ortaya koymuştur.

² 7 Ekim sonrası yapılan büyük seferberlik, sistemin dinamik bir şekilde çalıştığını gösterse de, yedek askerlerde moral bozukluğu, tükenmişlik ve siyasi yönetime yönelik tepkiler raporlanmıştır

³ Nekbe (Nakba), 15 Mayıs 1948'de İsrail'in kuruluşuyla birlikte 700 binden fazla Filistinlinin zorla evlerinden çıkarılması, yüzlerce köyün yıkılması ve büyük bir mülteci dalgasının oluşması anlamına gelir. Bu, Filistin ulusal hafızasında toprak kaybı, sürgün ve kimlik kırılması ile özdeşleşmiştir.

Sivil Kayıplar ve Altyapı Tahribatı: İsrail ordusunun yoğun bombardıman ve yer operasyonları, kadın ve çocuklar dâhil binlerce sivil hedef almıştır. Gazze'de Ekim 2023'ten bu yana **en az 60.138 kişi hayatını kaybetmiştir**; bu, **her 37 Gazze sakininden birinin öldüğü** anlamına gelir. Üstelik ölümlerin çoğu sivil ve kurbanların yarıya yakını çocuklardan oluşmaktadır. Gazze, gazeteci, sağlık görevlisi ve insani yardım çalışanı ölümlerinin sayısı bakımından da dünya çapında en vahim istatistiklere sahiptir. Ayrıca on binlerce cesedin halen enkaz altında olduğu tahmin edilmektedir. **Zorunlu göç** ise neredeyse bütün nüfusu kapsamıştır: İsrail'in **sürgün emirleriyle 1,9 milyon kişi evini terk etmek zorunda kalmış**; birçoğu defalarca yer değiştirmiştir. Okullar, hastaneler, sığınak olarak kullanılan cami ve kiliseler dâhil **sivil altyapının %88'i imha edilmiştir**. Gazze'nin **12 üniversitesi tamamen yıkılmış, okulların %80'i kullanılamaz hale gelmiştir**. Elektrik santrali tahrip edilmiş; su arıtma sistemleri çalışmaz durumdadır. Sağlık sistemine ait merkezlerin %84'ü ya yıkılmış ya da ağır hasar almıştır. **Yakıt yokluğu** nedeniyle hastanelerde yoğun bakım üniteleri, kuluçka makineleri ve su pompaları durmuştur. On binlerce yaralı uygun tedavi alamadan hayatını kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Bu koşullarda BM Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı (UNRWA) şefi Kasım 2023'te **"Gazze'de artık güvenli tek bir yer bile yok"** diyerek tüm uluslararası topluma ateşkes çağrısında bulunmuştur. Ancak bu çağrılar yanıtsız kalmış; **İsrail ordusu bırakın güvenli bölge oluşturmayı, bizzat BM okullarını ve hastanelerini vurmaya sürdürmüştür**. Örneğin Şifa ve Endonezya Hastaneleri haftalarca kuşatma altında kalmış, ambulans konvoyları ateş altında sivilleri tahliye etmeye çalışmıştır. Neticede İsrail saldırıları **Gazze'yi adım adım bir "açık hava mezarlığı"na** çevirmiş durumdadır. Bu manzara, savaşın askerî olmaktan ziyade **insanî yıkım boyutuyla** öne çıktığını göstermektedir.

"Güvenli Bölge" Vaatleri ve Gerçekler: İsrail, uluslararası tepkileri yatıştırmak için zaman zaman Gazze içindeki sivillere "güvenli bölge" telkinlerinde bulunsa da (örneğin "güney bölgesine inin orası güvenli olacak" söylemi), pratikte hiçbir yerin güvenli olmadığı kanıtlanmıştır. Kasım 2023'te İsrail ordu yetkilileri Gazze'nin güneyinde geçici **insani mola bölgeleri** ilan etmiş ancak bu bölgelerde toplanan kalabalıklar dahi bombardımandan kurtulamamıştır⁴. Birleşmiş Milletler, "Gazze'nin güneyi de kuzeyi de aynı derecede tehlikede, sığınacak hiçbir güvenli liman yok" diyerek İsrail'in sivillere yönelik uyarılarını göstermelik bir **PR (halkla ilişkiler) çabası** olarak nitelemiştir. Gerçekte İsrail, siviller nereye giderse gitsin peşlerinden saldırmaya devam etmektedir. Nitekim **BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA)**, İsrail'in evlerini terk eden sivilleri bile hedef aldığını, insani yardım için kuyrukta bekleyen kalabalıklara dahi ateş açıldığını raporlamıştır. Örneğin Aralık 2024'te Refah sınırında ve Netzarim

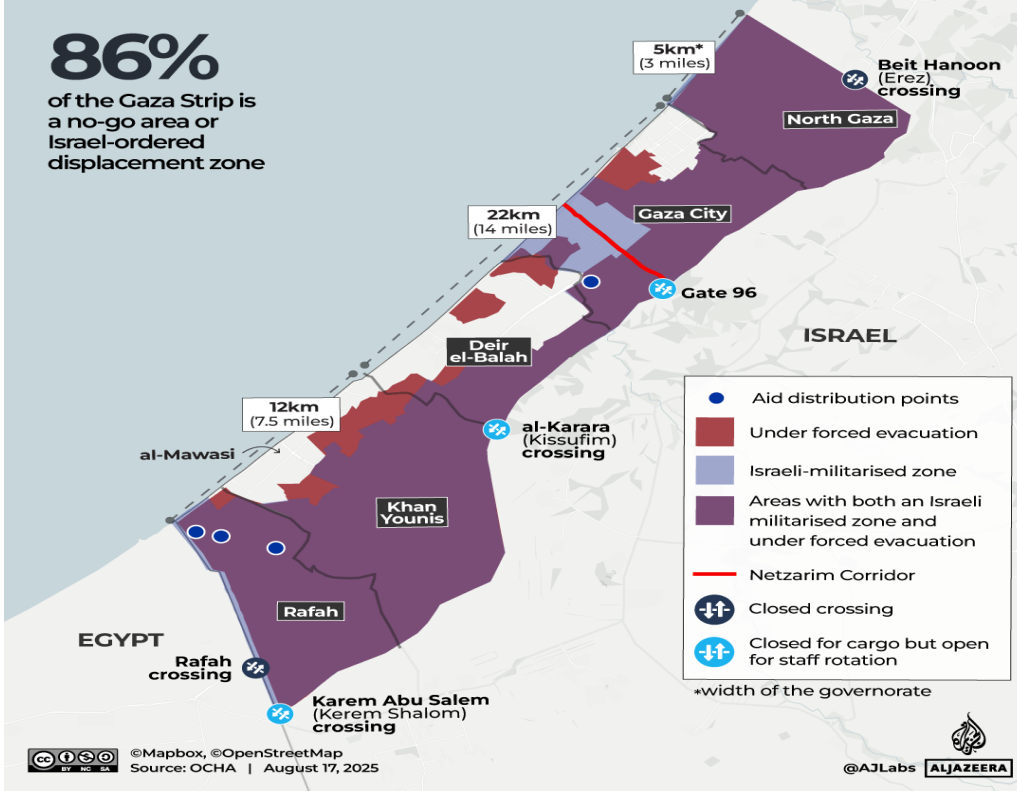
⁴ "İnsani mola bölgeleri" başta itibar kazandıran söylemler olsa da, Gazze'deki fiili sahada bu alanlar güvenli olmaktan uzaktır. Özellikle Al-Mawasi örneği, bu uygulamaların ne kadar gerçekdışı olabileceğini gösterdi. Günlük askeri molalar da sadece kâğıt üzerinde kalmakta, siviller hâlâ savaşın ortasında açlık ve ölüm riskiyle karşı karşıyadır.

bölgesinde gıda yardımı bekleyen sivillerin üzerine açılan ateşte çok sayıda kişi ölmüştür. Dolayısıyla “**güvenli koridor**” veya “**güvenli bölge**” söylemleri, savaşın PR ayağından ibaret kalmış; Gazze’de siviller için gerçek anlamda **güvenli bir sığınak bırakılmamıştır**. BM Genel Sekreteri Guterres bu durumu “**toplu cezalandırma**” olarak tanımlayarak⁵, uluslararası hukukun açık ihlali olduğunu altını çizmiştir.

ISRAEL'S WAR ON GAZA

Israel escalates bombing of Gaza City

Israel says it will force Palestinians from “combat zones” to southern Gaza from Sunday, days after it said it wants control of Gaza City. Three of the Israeli-backed aid distribution points are in the south.

Uluslararası Hukuk Boyutu: Mekanizmaların İşlevsizliği ve Çifte Standart

Uluslararası Hukuk ihlalleri: İsrail’in Gazze’ye yönelik eylemleri, **uluslararası insancıl hukukun pek çok temel kuralını ihlâl etmektedir**. Sivillerin ayırım gözetmeksizin hedef alınması, hastane-okul gibi korunan alanların bombalanması, **açlık ve susuzluğun savaş silahına dönüştürülmesi** (kolektif cezalandırma) ve sivillerin zorla yerinden edilmesi, Cenevre Sözleşmeleri ve ilgili teamül hukukuna göre açıkça **savaş suçlarıdır**. Dahası, bu fiillerin sürekliliği ve düzeyi, birçok uzman tarafından “**soykırım**” kıstaslarıyla ilişkilendirilmiştir. Örneğin **Birleşmiş Milletler** bünyesindeki bağımsız insan hakları uzmanlarından 36 kişilik bir grup, Filistinlilerin zorla göç ettirilmesi, kitlesel sivil katliamlar ve toplu cezalandırma uygulamaları göz önüne alındığında, Gazze’de “**devam etmekte olan bir soykırımın**” emarelerinin belirdiğini vurgulamıştır. Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), İnsan Hakları İçin Hekimler-İsrail, B’Tselem gibi önde gelen kuruluşlar da İsrail’in eylemlerinin **soykırım sözleşmesinin ihlali** anlamına geldiğini raporlamıştır. Bu raporlar, **geniş ölçekli sivil öldürme, sivilleri aç bırakma, sağlık altyapısını**

⁵ Toplu cezalandırma, bir bireyin eylemlerinden dolayı, herhangi bir fiile katılmamış veya suç işlememiş bir grup insanın (sivil nüfus, aileler, topluluklar) cezalandırılmasıdır. Burada cezalandırma; sürgün, aç bırakma, saldırı, mal-mülk tahribi, seyahat yasağı gibi farklı yöntemlerle olabilir.

Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller

1949 tarihli IV. Cenevre Sözleşmesi (Sivillerin Korunmasına Dair) Madde 33 açıkça belirtir:

“Hiçbir korunan kişi, şahsen işlemediği bir suçtan dolayı cezalandırılmaz. Toplu cezalar ve aynı şekilde sivil halkın terörüze edilmesine yönelik her türlü tedbir yasaktır.”

Ek Protokol I (1977) Madde 75(2)(d) de aynı yasağı teyit eder.

Bu hükümler, işgal altındaki bölgelerde sivil halkın korunmasına yönelik en temel normlar arasındadır.

Uluslararası Teamül Hukuku

Uluslararası Kızıhaç Komitesi’nin (ICRC) hazırladığı Teamül Hukuku Çalışması’na göre, toplu cezalandırma uluslararası teamül hukuku tarafından da yasaklanmıştır. Yani sadece sözleşmeye taraf devletler için değil, evrensel olarak bağlayıcıdır.

Roma Statüsü (Uluslararası Ceza Mahkemesi)

Roma Statüsü (1998) Madde 8(2)(b)(xxi), toplu cezalandırmayı savaş suçu kategorisinde tanımlar.

Yani toplu cezalandırma eylemleri, bireysel cezai sorumluluk doğurur; emir veren siyasi/militer yetkililer de yargılanabilir.

Gazze örneğinde, abluka, elektrik, su ve gıda akışının kesilmesi, sivillere yönelik toplu cezalandırma kapsamında değerlendirilmektedir. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, İsrail’in uygulamalarının “toplu cezalandırma yasağı”na aykırı olabileceği uyarısını defalarca yapmıştır. Akademik literatürde de (ör. Dinstein, Kolb, Sassöli), toplu cezalandırmanın insancıl hukukun jus cogens niteliğine yakın, yani istisna kabul etmeyen bir yasak olduğu belirtilir.

tahrip etme, tecavüz ve doğumları engelleme gibi eylemlerin Filistin nüfusunu kısmen veya tamamen yok etme kastıyla yapıldığına dair ciddi belirtilerin mevcut olduğunu belirtmektedir.

UAD'nin Danışma Görüşü (Temmuz 2024): Uluslararası hukuk mekanizmaları içinde en dikkat çekici gelişme, **Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı (UAD)**'nin Temmuz 2024'teki danışma görüşü olmuştur. BM Genel Kurulu'nun talebi üzerine 19 Temmuz 2024'te açıklanan bu görüşte Divan, **İsrail'in 1967'den bu yana Filistin topraklarını işgalinin hukuka aykırı olduğunu ve derhal bu işgali sonlandırması, yeni yerleşim faaliyetlerini durdurması ve mevcut tüm yerleşimleri tahliye etmesi** gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca İsrail'in işgal altındaki topraklarda uyguladığı ayrımcı rejimin ırk ayrımcılığının yasaklayan uluslararası sözleşmeleri (CERD md.3) ihlâl ettiğini saptamıştır⁶. Divan, **"güç kullanarak toprak edinme yasağı"** ve **Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkının** ihlalinin, İsrail'in işgalci güç olarak varlığını hukuksuz kıldığını ifade etmiştir. Bu nedenle tüm devletlerin bu durumu yasal olarak tanımama ve İsrail'e herhangi bir yardımda bulunmama yükümlülüğü vurgulanmıştır. UAD ayrıca BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu'nu, işgalin sonlandırılması için gerekli yöntemleri belirlemekle görevlendirmiştir. Bu tarihi görüş uyarınca BM Genel Kurulu, Eylül 2024'te bir karar alarak İsrail'e **bir yıl içinde işgal altındaki Filistin topraklarından çekilme** çağrısı yapmış, işgal altında üretilen ürünlerin ithalatının durdurulmasını ve İsrail'e –sivillere karşı kullanılabileceği makul şüphe bulunan– silah satışının kesilmesini tavsiye etmiştir. Ne var ki bu kararlar **bağlayıcı olmamakla** birlikte, İsrail ve destekçileri tarafından reddedilmiştir: İsrail'i liderler UAD kararını "yalanlar hükmü" ve "antisemitik bir şov" diye nitelemiş, hükümet üyeleri öfkeyle karşı çıkmıştır. Hatta Smotrich bu karara cevaben **"Lahey'e cevap: Batı Şeria'ya hemen ilhak"** diyerek daha da saldırgan bir tutum takınmıştır. Yani uluslararası en yüksek yargı mercisinin ikazları, İsrail'de tam tersi yönde bir siyasi tepki yaratmıştır. **ICC ve Hukuki Hesap Verebilirlik:** Öte yandan **Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)**, daha 2021'de Filistin topraklarındaki (Gazze, Batı Şeria, Doğu Kudüs) suçları yargılama yetkisine sahip olduğunu kararlaştırmıştı. 2023-2024'teki son savaş bağlamında UCM Savcısı, Gazze'de işlenen eylemlerin savaş suçlarına varıp varmadığını incelemeye almıştır. Ancak İsrail devletinin UCM'ye taraf olmaması ve Batı destekli koruma kalkanı nedeniyle bu soruşturmada henüz somut bir ilerleme sağlanamamıştır. Kasım 2023'te **Güney Afrika**, soykırım sözleşmesi ihlâli iddiasıyla İsrail'e karşı UAD'de (devlet sorumluluğu temelinde) ayrı bir dava açmıştır. Bu davanın Ocak 2024'teki ilk duruşmasında Güney Afrika temsilcileri, İsrail liderlerinin kullandığı **"Gazze'yi haritadan silmek", "Gaza'yı bir mezbahaya çevirmek", "insan hayvanlarla mücadele"** gibi ifadelerin soykırım niyetini açıkça ele verdiğini öne sürmüştür. Nitekim **Likud Milletvekili Nissim Vaturi**'nin sosyal medyada yazdığı **"Ortak hedefimiz Gazze Şeridi'ni yeryüzünden silmek"** mesajı ve **Bakan Eliyahu**'nun **"Gazze'ye atom bombası atalım"** sözleri Güney Afrika'nın davasında delil olarak sunulmuştur. Bu tür **ırkçı ve yok edici retorik**, ne yazık ki İsrail'de marjinal değil, bizzat devletin üst düzey yetkililerinden gelmektedir. Bütün bunlar, Filistinlilerin maruz kaldığı muameleye karşı uluslararası hukuk mekanizmalarının **ya çaresiz kaldığını ya da büyük güçlerce felce uğratıldığını** gözler önüne sermektedir.

BM'nin İşlevsizliği ve Çifte Standart: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 2023-2024 süresince Gazze'de ateşkes sağlamak amacıyla defalarca toplandıysa da **ABD'nin veto engeli** nedeniyle bağlayıcı bir karar çıkaramamıştır. Örneğin Ekim 2023'te ABD, İsrail'i kınayan ve insani ateşkes talep eden bir GK karar tasarısını veto etti; benzer şekilde Aralık 2023 ve Mart 2024'teki girişimler de sonuçsuz kaldı. Bu durum, BM sisteminin **Filistin söz konusu olduğunda kilitlendiği** algısını güçlendirdi. BM Genel Kurulu'nun aldığı insani ateşkes çağrısı kararları ise İsrail tarafından dikkate alınmadı. BM Genel Sekreteri António Guterres'in Gazze için sarf ettiği güçlü sözler ("Bu kadim topraklarda cennete değil cehenneme tanık oluyoruz" gibi ifadeler) dahi, İsrail hükümetince "affedilemez" bulunarak Guterres'in istifasının istenmesine yol açtı. Yani İsrail, BM'nin en üst düzey yetkilisine dahi meydan okuyan bir pervasızlık sergilemiştir. Bu tablo, **uluslararası hukuk mekanizmalarının âdeta çöktüğünü** gösterir niteliktedir.

Öte yandan **küresel ölçekteki çifte standart ve ikiyüzlülük**, Filistin meselesinde tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır. Ukrayna'nın işgaline karşı hukukun üstünlüğünü savunan, yaptırımlar uygulayan Batılı devletler, söz konusu Filistin olduğunda işgale fiilen destek olmuş veya en iyi ihtimalle sessiz kalmıştır. Ürdün Kralı II. Abdullah bu durumu şu sözlerle özetlemiştir: **"Verilen mesaj yüksek ve net: Filistinli canlar, İsraili canlardan daha değersiz. Bizim hayatlarımız, başkalarının hayatlarından daha az önemli. Uluslararası hukukun uygulanması isteğe bağlı; insan haklarının sınırları var – sınırlar, dinler ve ırklarda duruyor."** Bu çarpıcı ifade, **Batı'nın Gazze'deki krize yaklaşımındaki ikiyüzlülüğü** açıkça ortaya koymaktadır. Gerçekten de ABD ve AB ülkeleri, İsrail'in eylemlerini kınamak bir yana, çoğunlukla onun "kendini savunma hakkı" söylemini tekrarlayıp Tel Aviv yönetimine ilave silah ve

⁶ CERD (Rak Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi) Madde 3, apartheid ve ırksal ayrım temelli rejimlere ilişkin bir hüküm içerir. Metin şu şekildedir:

Madde 3:

"Taraflar Devletler, ırksal ayrımcılığın ve özellikle apartheid ve ırk ayrımına dayalı ayrımcılığın hiçbir biçimini kabul etmezler. Taraflar Devletler, bu tür ayrımcılığa karşı önleme, yasaklama ve ortadan kaldırma yükümlülüğünü taahhüt ederler."

mühimmat tedarik etmişlerdir. ABD Başkanı Joe Biden, savaşın ilk günlerinde Tel Aviv'e giderek “**sarsılmaz desteğini**” ilan etmiş, İsrail'e acil askeri yardım için 14 milyar dolarlık bütçe talebinde bulunmuştur. Biden yönetimi zaman zaman özel kanallardan sivil kayıpların azaltılmasını telkin ettiğini iddia etse de, kamuoyu önünde İsrail'e sert bir eleştiride bulunmamış, bilâkis İsrail'in anlatısını desteklemiştir. Brookings Enstitüsü'nden Shibley Telhami bu tutumu “*ne İsrail'in ne de Filistin'in uzun vadeli çıkarlarına hizmet etmeyen, ABD'nin ulusal çıkarlarına da zarar veren tehlikeli bir yaklaşım*” olarak nitelemiştir. Telhami'ye göre Biden'ın İsrail'e **açık çek** vermesi, orantısız güç kullanımını meşrulaştırarak Gazze'deki **insanlık dramını derinleştirmiştir**. Neticede uluslararası toplumun büyük kısmı pasif kalırken, **Filistin halkı tarihte eşi görülmemiş bir küresel duyarsızlık ve çifte standartla baş başa bırakılmıştır**.

Netanyahu Hükümetinin Hesapları: “Mutlak Zafer” Siyasî bir Strateji mi?

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu liderliğindeki koalisyonun Gazze savaşındaki önceliklerinin salt askeri olmadığını, ciddi iç politika hesaplarının da devrede olduğunu gösteren çok sayıda işaret bulunmaktadır. Özellikle aşırı sağcı partilerin domine ettiği Netanyahu kabinesi, savaşın seyrini kendi siyasî bekâları için kullanmakla itham edilmektedir. Bu bağlamda uzmanlar, Netanyahu'nun “**Gazze'de mutlak zafer**” söylemini iç kamuoyunu konsolide etmek ve kendi iktidarını korumak amacıyla öne çıkardığını vurgulamaktadır.

İç Siyasetteki Durum: 7 Ekim saldırısından önce Netanyahu hükümeti, ülkede eşi görülmemiş protestolarla sarsılmaktaydı. Ocak 2023'ten itibaren Netanyahu'nun yargıyı zayıflatmaya yönelik **yargı reformu** girişimi yüzbinlerin sokaklara döküldüğü bir krize neden olmuş, toplum keskin bir şekilde bölünmüştü. Ayrıca Netanyahu'nun hakkında devam eden **yolsuzluk davaları** (rüşvet, emniyeti suistimal vb.) siyasî geleceğini tehdit ediyordu⁷. İşte tam bu atmosferde patlak veren Gazze savaşı, Netanyahu'ya adeta can simidi sundu. **Arap Center Washington** analizine göre Netanyahu, Kasım 2023'te kara harekâtına giriştiğinden itibaren iki ana hedef güttü: “**Birincisi, savaşı olabildiğince uzatarak iktidarda kalmak; ikincisi, Gazze'nin demografik ve coğrafi gerçekliğini kendi ideolojisi doğrultusunda yeniden şekillendirmek.**” Savaşın uzaması Netanyahu'ya çifte fayda sağladı: Hem yaklaşan seçimlerde belirsiz olan siyasî geleceğini kurtarmak, hem de devam eden mahkeme sürecini ertletmek. Nitekim savaş başladığından beri Netanyahu'nun yargılandığı davalar tam **14 ay ertelenmiş**, Şubat 2025'te güvenlik durumu gerekçe gösterilerek haftada üç gün olan duruşma programı iki güne indirilmiştir. Mart 2025'te ateşkesin bozulmasıyla duruşmalar yine ertelenmiş, savunma avukatları Netanyahu'nun ifadesinin **2026'ya sarkabileceğini** açıklamıştır. Kısacası savaş, Netanyahu'ya mahkeme salonundan uzak durup başbakanlık koltuğunda kalma imkânı vermiştir. Tel Aviv Üniversitesi'nden Thair Abu-Ras bu durumu “*Netanyahu, savaşın sürmesi sayesinde iktidarın gücünü kullanarak hapse girme ihtimalini bertaraf ediyor*” şeklinde değerlendirmiştir.

Aşırı Sağ Koalisyonun Talepleri: Netanyahu hükümeti, İsrail tarihinin en sağcı kabinesi olarak tanımlanmaktadır. Bu koalisyon ortakları (Örn: Itamar Ben-Gvir'in Otzma Yehudit ve Smotrich'in Dini Siyonizm partileri), Hamas'ın kesin olarak yok edilmesini ve Gazze'nin yeniden işgalini ideolojik bir hedef haline getirmişlerdir. Hükümet içerisindeki bu radikal unsurlar, savaşın herhangi bir şekilde **yarım kalmasına veya erken durdurulmasına** şiddetle karşıdır. Nitekim İsrail siyasetinde, “*Hamas tamamen bitirilmeden ateşkese yanaşırsak hükümet dağılır*” şeklindeki değerlendirmeler sıkça duyulmaktadır. Gerçekten de uzmanlar, eğer Netanyahu uluslararası baskılara boyun eğip savaşı sonlandırırsa, koalisyonundaki aşırı sağ partilerin onu terk edeceğini ve hükümetin düşeceğini öngörmektedir. Bu nedenle Netanyahu, iç muhalefeti sindirmek ve aşırı sağ tabanı tatmin etmek adına “**mutlak zafer**” retorikini hararetle sahiplenmiştir. Hatta İsrail'in eski ABD büyükelçilerinden Mark Regev, cephe hattında Netanyahu'nun askerlere hitaben “*Bu iş bittiğinde Hamas'ın askerî makinesi parçalanmış, siyasî yapısı yıkılmış olacak*” dediğini aktararak hükümetin çıtayı son derece yükseğe koyduğunu belirtmiştir. Böyle bir söylem, koalisyon ortaklarını memnun etse de savaşın sürdürülmesi halinde gelen sivil kayıplar uluslararası alanda İsrail'i yalnızlaştırmaktadır. Ancak Netanyahu'nun önceliği, dış imajdan ziyade iç politikadaki geleceği olmuştur.

“Gölge Gündem”: Netanyahu'nun savaş boyunca attığı bazı adımlar, aslında Gazze'deki askerî hedeflerden ziyade İsrail iç siyasetindeki gündemi gölgeleme çabası olarak okunabilir. Örneğin Mart 2025'te (ateşkes döneminde) Netanyahu, İsrail iç istihbarat servisi **Şin-Bet'in başkanını** değiştirmiş ve kendine yakın bir ismi atamıştır.

⁷ Benjamin Netanyahu, 2019 yılında üç ayrı yolsuzluk davasıyla (Case 1000, 2000 ve 4000) rüşvet, dolandırıcılık ve güveni kötüye kullanma suçlamalarıyla resmî olarak suçlanmıştır.

Bu davaların niteliklerifarklıdır:

- **Case 4000 (Publisher's Trial):** Telekomünikasyon şirketi Bezeq'in sahibi Shaul Elovitch'a regülasyon kolaylığı sağlandığı iddia ediliyor; karşılığında medya organı Walla'da Netanyahu'ya olumlu yayın garantisi verilmesi
- **Case 1000 ve Case 2000:** Yapılaşma veya gazeteciler aracılığıyla rüşvet ve medya manipülasyonu

Kurum	Açılımı / Görevi	Faaliyet Alanı	Öne Çıkan Özellikler
Mossad	<i>HaMossad leModi'in uleTafkidim Meyuhadim</i> (İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü)	Dış istihbarat, örtülü operasyonlar, suikastlar, casusluk	İran'ın nükleer programına yönelik operasyonlar, yurt dışındaki hedeflere yönelik nokta operasyonlar
Shin Bet (Şabak)	Sherut haBitachon haKlali (İç Güvenlik Servisi)	İç güvenlik, terörle mücadele, kontra-espiyonaj	Filistin topraklarında operasyonlar, iç tehditlere karşı istihbarat
Aman	<i>Agaf Modi'in</i> (Askeri İstihbarat Müdürlüğü)	Askerî istihbarat, savaş planlaması, elektronik istihbarat	Sinyal istihbaratı (Unit 8200), savaş sahası analizleri
Unit 8200	Aman'a bağlı özel sinyal-istihbarat (SIGINT) ve siber savaş birimi	Siber güvenlik, iletişim istihbaratı, büyük veri analizi	NSA'ya benzer rol; start-up ekosistemiyle bağlantılı
Malal	Ulusal Güvenlik Konseyi içindeki istihbarat koordinasyon organı	Stratejik değerlendirme, kurumlar arası koordinasyon	Mossad, Shin Bet ve Aman arasındaki bilgi akışını koordine eder
Lahav 433	İsrail polisinin "FBI benzeri" suç ve yolsuzlukla mücadele birimi	Organize suç, kara para aklama, yolsuzluk	Netanyahu'nun davalarında kritik rol oynadı
Dışişleri Bakanlığı Araştırma Merkezi	Diplomatik analiz ve açık kaynak istihbaratı	Uluslararası ilişkiler, diplomatik raporlama	Mossad'a tamamlayıcı nitelikte

Kaynak: Mossad – Resmî İsrail Hükümeti Tanıtım Sayfası, GlobalSecurity.org – Israel Intelligence Agencies, CIA World Factbook – Israel

Ayrıca savaş ortamını fırsat bilerek **Yargı Reformu** adı altındaki tartışmalı düzenlemeleri parça parça geçirmeye devam etmiştir (Temmuz 2023'te tepki çeken bazı maddeler, Temmuz 2025'te Knesset'ten geçirilmiştir). Bu durum, Netanyahu'nun savaşı **"içerideki hasımları susturmak"** amacıyla da kullandığı eleştirilerine yol açmıştır. Arap Center analizi, Netanyahu'nun *"derin devletin kendisini devirmek istediğine inandığını ve savaşı hem bu hayalî düşmanlara karşı hem de Filistinlilere karşı verdiğini"* aktarmaktadır. Yani Netanyahu cephesinde savaşa ideolojik bir misyon da yüklenmiştir: Kendi aşırı sağ dünya görüşüne uygun bir düzeni hem içeride (yargıyı ve bürokrasiyi dönüştürerek) hem dışarıda (Filistin coğrafyasını yeniden şekillendirerek) tahkim etmek. Bu itibarla Gazze'de ilan edilen **"mutlak zafer"** hedefi, sadece askerî bir amaç olmayıp Netanyahu'nun ve ortaklarının İsrail'i dönüştürme projesinin bir parçasıdır. Neticede, savaş uzadıkça Netanyahu içeride yargıdan kaçmakta, muhalefetin sesini "savaş zamanı birliğe ihtiyaç var" söylemiyle bastırmakta ve tabanına karşı "Bakın intikamımızı alıyoruz" mesajı vererek siyasî ömrünü uzatmaktadır.

ABD'nin Rolü: Washington Neden İsrail'e Destek Vermeye Devam Ediyor?

Gazze savaşı sırasında **ABD'nin tavrı**, uluslararası dengeleri belirleyen en kritik faktörlerden biri olmuştur. Washington yönetimi, sivillerin yüksek bedel ödediğinin farkında olduğunu zaman zaman dile getirse de fiiliyatta İsrail'e **koşulsuz askerî ve diplomatik destek** vermeyi sürdürmüştür. Bu tavrın ardındaki temel nedenler:

- **Tarihî-Müttefiklik ve Stratejik Çıkarlar:** İsrail, ABD'nin Ortadoğu'daki en yakın müttefikidir. Amerikan dış politikasında İsrail'in güvenliği "dokunulmaz" bir öncelik olarak görülür. Biden, yarım asırlık siyasi kariyeri boyunca hep İsrail'in sadık destekçilerinden biri olmuştur. Hamas'ın 7 Ekim saldırısının dehşeti de Amerikan kamuoyunda İsrail lehine güçlü bir dayanışma dalgası yaratmıştır. Washington'daki genel kanı, İsrail'in Hamas'ı ezilmesinin hem **terörle mücadele** açısından gerekli olduğu (başka gruplara gözdağı vermek için) hem de İran gibi hasımlara karşı bir **güç gösterisi** anlamına geleceğidir. Biden yönetimi açıkça, **"Hamas kesin yenilgiye uğratılmazsa, Ortadoğu'daki düşman aktörlere terörün işe yaradığı mesajı gitmiş olur"** diyerek İsrail'in zaferini ABD'nin çıkarı ile özdeşleştirmiştir.
- **İç Politika ve Kamuoyu Dinamikleri:** ABD iç siyasetinde İsrail'e destek güçlü iki partili bir olgudur. Kongre'de İsrail yanlısı lobi (AIPAC vb.) etkilidir ve genel Amerikan kamuoyu, İsrail'i "demokratik müttefik", Hamas'ı ise "terörist düşman" olarak algılamaya meyillidir. Özellikle 7 Ekim'deki sivil katliamların medyaya yansıyan görüntüleri, Amerikan halkında İsrail lehine empatiyi artırmıştır. Biden yönetimi de iç kamuoyunu dikkate alarak, İsrail'e mesafe koymanın siyaseten riskli olacağını düşünmüştür. Örneğin Biden, Ekim'de yaptığı konuşmada kendisini bir **"Siyonist"** olarak tanımlamış ve İsrail'le dayanışmayı Amerikan değerleriyle

özdeşleştirmiştir. Amerikan Başkanının İsrail'e bu denli güçlü sarılması, içeride hem Demokrat hem Cumhuriyetçi çevrelerden genel destek görmüştür.

- **Askerî ve Ekonomik Çıkarlar:** ABD, İsrail'e on yıllardır gelişmiş silah sistemleri sağlayan bir ülkedir ve İsrail bölgedeki Amerikan yapımı silahların etkin vitrinidir. Gazze savaşı başladığında Biden yönetimi hemen acil mühimmat transferine girişmiş, İsrail'e çeşitli kalibrelerde **mühimmat stoklarını** göndermiştir. 2023 sonbaharında ABD Kongresi'nden **14 milyar dolarlık ek İsrail yardımı** talebi geçmiştir. Bu yardımlar, Amerikan savunma sanayii için de ekonomik bir döngü yaratmaktadır. Ayrıca ABD ordusu, İsrail'in sahada test ettiği savunma sistemlerinden (Demir Kubbe vb.) ve istihbarî iş birliğinden de fayda görmektedir.
- **Diplomatik Hesaplar:** ABD yönetimi, İsrail'e açık çek vererek aynı zamanda Tel Aviv üzerinde nüfuz sahibi olmayı ummuştur. Biden'ın danışmanları, *"İsrail'e kamuoyu önünde fazla baskı yapmazsak özelde daha etkili telkinde bulunabiliriz"* düşüncesiyle hareket ettiklerini belirtmiştir. Nitekim Biden, Ekim ayında Tel Aviv'e giderek İsrail Savaş Kabinesi ile toplantıya bile katılmış, bu sırada kapalı kapılar ardında Netanyahu'ya sivilleri koruma adına bazı telkinlerde bulunduğu basına yansımıştır. Ancak sahadaki gelişmeler, İsrail hükümetinin bu özel telkinleri pek dikkate almadığını gösterdi. Örneğin Biden yönetimi, Kasım 2023'te Gazze'ye sınırlı insani ara vermesi için uğraştı, rehinelere karşılığı kısa bir ateşkes sağladı; fakat İsrail kısa sürede savaşa devam etti. Bu da gösteriyor ki ABD'nin **"tam desteği"** İsrail üzerinde beklenen dizginleyici etkiyi yapamamış, tam tersine Tel Aviv yönetimi bu desteği **sınırsız güç kullanma lisansı** olarak yorumlamıştır. Biden, Aralık 2023'te Gazze'deki can kaybı rakamlarına dair güveni olmadığını söyleyip bunları küçümser görüntü sergileyince (örneğin *"Filistinlilerin verdiği sayılara güvenmiyorum"* diyerek ölü sayısını sorguladı), ABD'nin dolaylı olarak İsrail'i akladığı ortaya çıktı.

Sonuçta Washington, bir yandan müttefikini koruma içgüdüsüyle hareket ederken bir yandan da **"özel kanallardan uyarılar yapıyoruz"** söylemiyle kendini savunmaya çalışsa da etkili olamamıştır. Ancak Şubat 2024 itibarıyla ABD yönetiminin de İsrail'e yönelik eleştirileri artmaya başladı: Beyaz Saray, sivil kayıpların boyutu karşısında **ilk kez Haziran 2024'te bazı mühimmat sevkiyatlarını askıya aldığını** duyurdu (örneğin Temmuz 2024'te 2000 adet hassas güdümlü bombanın gönderimi durduruldu). Yine de bu oldukça sınırlı bir adımdı ve ABD'nin genel desteğini sarsmadı. Biden yönetimi, nihayetinde Ekim 2024'e gelindiğinde bile **"İsrail'in kendini savunma hakkı meşrudur"** çizgisini koruyor, sadece *"daha fazla insani yardım girişi olmalı"* gibi temenniler dile getiriyordu. Brookings'ten Telhami, Biden'ın bu yaklaşımının **ABD'nin ulusal çıkarlarına dahi zarar verdiğini**, çünkü Amerika'nın bölgedeki imajını mahvettiğini ve Arap dünyasını kendinden uzaklaştırdığını belirtmiştir. Gerçekten de Biden'ın tutumu, ABD'nin Arap ve Müslüman toplumlar nezdindeki itibarını ciddi biçimde zedelemiş, **küresel Güney'in gözünde ABD'yi çifte standartlı bir aktör konumuna düşürmüştür**.

Özetle **ABD, İsrail'e desteğini sürdürmeye "neden" devam ediyor?** sorusunun cevabı; **stratejik müttefiklik, iç siyasi dinamikler ve bölgesel güç projeksiyonu** unsurlarının birleşiminde yatmaktadır. Amerikan yönetimi, İsrail'i yalnız bırakmayı ne güvenlik ne de siyaset açısından göze alamamakta; aksine İsrail zaferini kendisinin de zaferi olarak görmektedir. Ancak bu durumun uzun vadede ABD'ye maliyeti de olmaktadır: Bir yandan bölgedeki partnerleri (Mısır, Ürdün, Suud gibi) nezdinde ABD'ye güven sarsılmış, diğer yandan Amerikan değer söylemine (insan hakları, hukuk düzeni vb.) inandırıcılık darbesi vurulmuştur.

Ancak bundan daha dikkate değer bir amacın varlığı konusunu masaya yatırmak gerekir. Aslında ABD'nin bu amacını 2 senaryoda muhtemel sonuçlarıyla okumaya değer;

1. Gazze'nin Doğal Gazı ve "Ticaret Kolonisi" Senaryosu

- **Doğal Kaynak Potansiyeli:** Gazze açıklarında 1999'da keşfedilen *Gaza Marine* sahasında yaklaşık **30 milyar m³** doğalgaz olduğu tahmin ediliyor. Bu miktar küresel enerji piyasasında devasa olmasa da, **Doğu Akdeniz enerji denklemi** açısından stratejik bir değer taşıyor.
- **Koloni Mantiğı:** Gazze'nin işgal sonrası *"ticaret kolonisi"*ne dönüştürülmesi, iki unsuru içeriyor:
 1. **Enerji Çıkarımı ve İhracı:** Kaynakların Filistinlilere değil, İsrail ve küresel konsorsiyumlara açılması.
 2. **İşgale Bağlı Ekonomik Entegrasyon:** Gazze'nin kendi kaderini tayin hakkından yoksun bırakılıp, ekonomik olarak İsrail ve Batı destekli ticari ağlara eklenmesi.
- **Sonuç:** Bu model, Filistin toplumunu **ekonomik bağımlılık yoluyla kontrol** etmeyi hedefliyor. Enerji gelirleri Filistin halkına değil, işgalci aktörlere ve onların bölgesel ticaret partnerlerine akmasının önü açılıyor.

2. Batı Şeria'nın "Vatikan Modeli"ne Dönüştürülmesi

- **Vatikan Analjisi:** Vatikan, İtalya içinde mikro bir devlet olarak, bağımsızlığı sadece sembolik/ruhani temellere dayanması ve siyasi, askeri ve ekonomik kapasitesi yok edilmesi hedefi.
- **Batı Şeria'ya Uyarlanması:** Böyle bir senaryo, Batı Şeria'nın:
 - **Sadece dini/tarihi mekânların korunduğu,**
 - **Uluslararası meşruiyet için küçük bir "Filistin devleti vitrini"** oluşturduğu,

- Ancak askeri, ekonomik ve siyasi egemenliğinin tamamen İsrail kontrolünde kaldığı bir düzene işaret eder.

- **Filistin Devletinin Tasfiyesi:** Bu modelle, Filistin ulusal kimliği **sembolik bir mikro-devlete sıkıştırılmış** olur; uluslararası toplum “bakın bir Filistin devleti var” diyerek meşrulaştırmaya yöneltilir.

3. Birlikte Okuma: Koloni + Mikro-Devlet Stratejisi

- Gazze enerji kolonisi → **ekonomik kontrol ve sömürü modeli**
- Batı Şeria Vatikan modeli → **siyasi ve kimlikli tasfiye modeli**
- Bu iki hamle birleştiğinde, **Filistin’in hem ekonomik hem de siyasi egemenlik iddiası kalmaz**. Halk ya göçe zorlanır ya da “siyasi vitrin”de sembolik varlık sürdürür.

4. Siyasal Sonuçlar:

- **Siyasi Etkiler:** Böyle bir düzenleme, Filistin sorununu çözmek yerine **donmuş bir “sömürgeci statüko”ya kilitlenebilir**. Bu da radikalleşmeyi ve bölgesel istikrarsızlığı artırır.
- **Arap Dünyası ve Küresel Güçler:** Özellikle enerji hatları ve ticaret kolonisi mantığı, Körfez ülkeleri ve Batı için cazip hale getirilebilir. Bu da Filistin halkını yalnız bırakma riskini büyütür.

Gazze’nin doğal gaz üzerinden bir “ticaret kolonisi”ne, Batı Şeria’nın ise bir “Vatikan tipi mikro-devlet”e dönüştürülmesi ABD motivasyonlu İsrail projesidir.

- **Filistin halkının ekonomik ve siyasi tasfiyesini,**
- **Uluslararası toplumun gözünde sahte bir çözüm vitrini kurulmasını,**
- **Orta Doğu’da yeni bir “kontrollü sömürge düzeni”nin tesisini ifade eder.**

Avrupa Birliği’nin (AB) Etkisiz Kalmış Görüntüsü

Gazze savaşı, **Avrupa Birliği’nin dış politikadaki dağınıklığını ve etkisizliğini** de ortaya koyan bir turnusol kâğıdı olmuştur. Savaşın ilk günlerinde birçok AB ülkesi Hamas’ın saldırılarını güçlü biçimde kınayarak İsrail’e destek açıklamaları yaptı. Örneğin Almanya, Fransa, İngiltere gibi ülkeler Ekim 2023’te İsrail’in “kendini savunma hakkını” vurguladılar. AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen Gazze’de İsrail’e yöneltilen suçlamalara mesafeli durdu ve **“İsrail terörle mücadele ederken Avrupa onun yanındadır”** mesajını verdi. Ancak Gazze’deki insani kriz derinleştikçe, özellikle AB içindeki **bazı üyeler farklı tutumlar takınmaya** başladı. İrlanda, İspanya, Belçika, Lüksemburg gibi ülkeler Kasım 2023’ten itibaren açıkça **“derhal ateşkes”** çağrısında bulunurken; Almanya, Avusturya, Macaristan gibi ülkeler ise İsrail’i eleştirmeyi reddettiler. Bu ayrışma, AB’nin ortak bir ses çıkarmasını engelledi. **Politico Europe**’daki bir makalede duruma şöyle dikkat çekilmiştir: *“AB tehlikeli bir oyun oynuyor; 27 farklı ve büyük ölçüde etkisiz dış politika yürütüyor, ortak bir ses yok. Bu, Filistin devletini tanıma gibi temel bir konuda dahi bölünmüş bir AB demek.”*. Gerçekten de 27 AB ülkesinin yarısı Filistin’i devlet olarak tanırken diğer yarısı tanımıyor; bu bile bir birlik siyasetinin yokluğuna işaret ediyor.

AB’nin Bölünmüş Tavrı: Gazze savaşı süresince Brüksel’den gelen mesajlar tutarsız ve cılız kaldı. AB Dış İlişkiler Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, Ekim 2023’te **“İsrail orantılı güç kullanmalı ve uluslararası hukuka saygı göstermeli”** dese de bu çağrısı üyeler nezdinde tam karşılık bulmadı. Fransa Cumhurbaşkanı Macron Aralık 2023’te Paris’te barış konferansı düzenlemeye çalıştı ama somut sonuç çıkmadı. **Volt Europa** hareketinden Sophie in ‘t Veld ve Francesca D’Antuono, Mayıs 2024’te yazdıkları makalede *“Avrupa liderlerinin tutumları baş döndürücü bir çeşitlilikte; bu da AB’yi bu çatışmada büyük ölçüde “ilgisiz (irrelevant)” kıldı”* diyerek AB’nin etkisizliğini eleştirdiler. Özellikle **Güvenlik Konseyi’nde AB ülkelerinin tavrı** ayrıştı: Fransa, Malta gibi ülkeler ateşkes çağrısını desteklerken İngiltere ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri ABD’nin vetosuna paralel hareket ettiler. Bu bölünme yüzünden AB ortak bir inisiyatif alamadı. Yalnızca insani yardım gönderebilmek gibi konularda sınırlı ortak tavır çıkabildi.

Batı İçinde Çatlak ve İtibar Kaybı: AB’nin büyük aktörleri, Filistin meselesinde tarihi ve siyasi bagajları nedeniyle çekimser davrandılar. Özellikle **Almanya ve Avusturya**, Holokost’un tarihsel sorumluluğu nedeniyle İsrail’e karşı en ufak eleştiriden kaçındılar; hatta Berlin’de savaş protestolarına sert kısıtlamalar getirildi. Buna karşın Yunanistan, İrlanda gibi ülkeler güçlü insani tepki verdi. Bu **“ortak ses yokluğu”**, AB’yi Ortadoğu krizinde iddiasız bir konumda bıraktı. Volt hareketi liderleri AB’yi *“sorumluluktan tatil yapmaya çıkmış”* hükümetlere benzeterek, Avrupa’nın **“ateşi söndürmek yerine sessiz kaldığını”** yazdılar. Makalede, AB’nin bu tutumunun sadece Gazze’deki kanı durduramamakla kalmayıp **kendi içinde de toplumsal bölünmeyi tetiklediği** vurgulandı. Gerçekten de Avrupa genelinde Gazze savaşı nedeniyle Yahudi karşıtlığı ve İslamofobi vakalarında artış görüldü; topluluklar arasında gerginlikler yaşandı. Bu da AB liderlerinin etkin bir arabuluculuk yapamayıp **kendi mahallelerinde yangın çıkmasına seyirci kaldığı** eleştirilerine yol açtı.

Uluslararası Hukuk ve AB: AB’nin iddiası, küresel düzende kural temelli bir aktör olmasıdır. Ancak Gazze örneğinde AB bu iddiasını gerçekleştirmedi. **Politico** makalesinde belirtildiği üzere, **ICC’nin üst düzey yetkilileri İsrail ve Hamas liderleri için tutuklama kararı çıkarmayı düşünürken Avrupa sessiz kaldı**. Oysa AB, uluslararası hukukun

korunması gereken en büyük güç olduğunu söylemektedir. Bu çelişki, AB'nin kredibilitesini sarstı. Mayıs 2024'te Lahey'de Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısı İsrail eylemlerinin savaş suçlarını oluşturabileceğini ima ettiğinde, AB üyelerinin tepkileri dahi uyumsuzdu. Örneğin Almanya "ICC'nin bu işe girmesini uygun bulmadığını" belirtirken İspanya memnuniyet duydu. Neticede AB, **"insanî acıyı kınayan ortak bir açıklama yapmaktan dahi aciz"** kaldı.

Beklenen ve Olmayan: AB'den beklenti, geleneksel "yumuşak güç" araçlarını devreye sokarak en azından insani ateşkese zorlamasıydı. Ancak AB bunu başaramadı; bunun yerine arka planda ABD'nin arabuluculuk çabalarını desteklemekle yetindi. Aralık 2023'te AB Komisyonu Gazze'ye 25 milyon Euro ek insani yardım göndereceğini duyurdu; ama bu, sahadaki muazzam ihtiyacı karşılamaktan uzaktı. AB'nin en somut adımı, Kasım 2023'te Mısır-Gazze sınırında insani yardımların koordinasyonu için bazı diplomatik gözlemciler göndermek oldu. Fakat bunlar savaşın gidişatını etkilemedi. Son kertede, AB ülkelerinin çoğu **"bekle-gör"** pozisyonuna geçti ve ABD'nin öncülüğünü takip etti. Bu **etkisizlik**, AB'nin bir dış politika aktörü olarak itibarını zedelediği gibi, Avrupa içinde de eleştirilere neden oldu. Avrupa Parlamentosu'nda bazı vekiller Komisyon'u **"Filistin halkını yüzüstü bırakmakla"** suçladılar. Volt hareketi liderleri *"İnsanlık ortak paydamız olmalı; AB temel değerleri olan insan onuru ve uluslararası hukuka uygun bir dış politikayı şimdi uygulamaya başlamazsa bölgesel güç olmaktan bile çıkar"* diyerek uyarıda bulundular. Gerçekten de AB, Gazze kriziyle birlikte **küresel bir aktör olma iddiasının ne kadar zayıf olduğunu** görmüş durumdadır.

Arap Dünyasının Pasif Kalması: Nedenleri ve İbrahim Anlaşmalarının Etkisi

Gazze savaşı, **Arap-İslam dünyasının resmî düzeydeki tepkilerinin ne denli sınırlı kaldığını** da gözler önüne serdi. Sokaklar öfkeyle kaynasa da Arap ülkelerinin hükümetleri genellikle **söylem düzeyinde** tepkiler vermekle yetindiler; fiilî adımlar atmadılar. Bu pasifliğin ardında bir dizi etken vardır:

- **Rejimlerin Kırılganlığı ve Protesto Korkusu:** Arap dünyasındaki pek çok rejim, otoriter ve demokratik meşruiyeti zayıf yönetimlerdir. Bu rejimler, büyük halk gösterilerinden ve toplumsal mobilizasyondan korkuyorlar. **Responsible Statecraft** analizine göre, Filistin meselesi gibi güçlü duygusal tepki yaratan konularda geniş kitlelerin sokağa inmesi bu rejimleri de hedef alabilecek bir dinamizmi tetikleyebilir. Örneğin Ekim-Kasım 2023'te Mısır, Ürdün, Lübnan, Fas, Yemen gibi ülkelerde yüzbinlerin katıldığı Filistin'e destek protestoları düzenlendi. Kahire, Amman ve Manama'da halk İsrail büyükelçiliklerine yürüdü, Amerikan karşıtı sloganlar attı. Bu manzara, birçok Arap lideri endişelendirdi. **Kahire** ve **Amman** yönetimleri bazı protestoları yasakladı veya dağıttı; **Suudi Arabistan** resmi medya yoluyla kontrolü elde tutmaya çalıştı. Giorgio Cafiero bu durum için *"Çoğu Arap devleti, Filistin lehine gösterilerin kendi yönetimlerine karşı protestolara dönüşmesinden korkuyor"* demektedir ([responsiblestatecraft.org.](https://responsiblestatecraft.org/)) Columbia Üniversitesi'nden Marina Calculli de *"Arap devletlerinin çoğu, popüler protestolara genel olarak alerjiktir; Filistin'e dayanışma gösterilerinin, diğer konularda da yönetimi sorgulatacak bir halk cesareti yaratmasından çekinirler"* diye eklemektedir. Yani **Arap rejimleri için Filistin meselesi çift yönlü bir kılıç gibidir:** Halk nezdinde desteklenmesi gereken "kutsal dava"dır ama aynı zamanda rejimlerin ikiye yüzlülüğünü ve zayıflığını teşhir edebilecek bir ayna olarak tanımlamak mümkün.
- **ABD'ye Bağımlılık ve İsrail'le Gizli İş Birliği:** Birçok Arap ülkesi, güvenlik ve ekonomi konularında ABD'ye derinden bağımlıdır. Özellikle **Mısır ve Ürdün**, ABD'den yüklü askerî ve ekonomik yardımlar alır; **Suudi Arabistan ve Körfez monarşileri** ABD'nin güvenlik şemsiyesine ihtiyaç duyar. Bu yüzden bu hükümetler, Filistin lehine sert adımlar atarak Washington'ı karşılarına almak istemezler. Arap Center'den Nader Hashemi, *"Hiçbir Arap devleti İsrail'le açıktan çatışmayı göze almaz, çünkü hepsi ABD ile ilişkilerine çok şey borçlu"* diyor. Örneğin savaştan hemen sonra toplanan **Arap Birliği** zirvesinde ateşkes çağrısı yapıldı ama somut bir yaptırım veya ambargo kararı çıkmadı. Arap ülkelerinin hiçbiri İsrail'le diplomatik ilişkisini kesmedi (Suriye ve Lübnan dışında zaten çoğuyla ilişkisi yoktu). Hatta **Mısır ve Ürdün**, İsrail'le barış anlaşmaları olmasına rağmen, bırakın savaşa müdahil olmayı, Gazze halkına sınırlarını bile açmadılar. Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, **Refah kapısını** kapalı tuttu ve *"Gazze'den toplu göçe müsaade etmeyeceğiz"* diyerek sınırda silahlı önlem aldı. Bu, İsrail'e dolaylı bir hizmetti, zira Gazze halkının çıkış yolu tıkanınca İsrail'in planladığı gibi içeride kalıp saldırılara maruz kaldılar. Bu tavır, Arap rejimlerinin Filistin konusunda ne derece **samimiyetsiz** olabildiğini gösterdi. Ortadoğu uzmanı Rami Khouri, Arap liderlerinin Filistin'i hep bir "pazarlık kozu" olarak görüp kendi çıkarları için kullandıklarını, bugün de Filistinlileri **"Batı'dan taviz koparmak için** bir araç olarak değerlendirdiklerini" belirtmiştir. Nitekim Arap dünyasında uzun süredir şu kanaat hâkim: *"Arap rejimleri Filistin davasını lafta savunur ama özünde kendi iktidarlarını ve imtiyazlarını korumayı Filistin'in özgürlüğüne tercih ederler."* Gazze savaşı bu kanaati güçlendirdi.
- **İbrahim Anlaşmalarının (Abraham Accords) Etkisi:** 2020 yılında İsrail ile BAE, Bahreyn, Sudan, Fas gibi ülkelerin imzaladığı normalleşme (İbrahim) anlaşmaları, **Arap dünyasının Filistin konusunda birleşik cephe oluşturma politikasını fiilen bitirmişti.** Bu anlaşmalar, Filistin meselesi çözülmeden İsrail'le ilişkileri normalleştirerek Arap Birliği'nin 2002 Barış Planı'nın (önce barış sonra normalleşme) tersine

hareket ediyordu. Dolayısıyla Gazze savaşı patladığında, bu anlaşmaları imzalayan ülkeler derin bir ikilem yaşadılar. **BAE ve Bahreyn**, savaşın ilk haftalarında İsrail'i kınayan sert açıklamalar yapsalar da, İsrail'le diplomatik ilişkilerini kesmediler. Hatta BAE, Ekim 2023'te İsrail'e gönderilen kınama kararlarını imzalamakta gönülsüz davrandı. **Suudi Arabistan**, 2023 ortasında İsrail'le ilişkileri normalleştirme pazarlıkları yapıyordu. 7 Ekim sonrası Riyad bu görüşmeleri askıya aldı ve Gazze için insani yardım göndermeye odaklandı. Fakat Suudi Arabistan da İsrail'e karşı doğrudan bir tavır almadı; ABD ile stratejik ilişkilerini riske atacak bir adım atmadı. **Katar** gibi istisnai durumlar dışında (Katar Hamas'la da diyalogu olan bir ülke olarak rehine pazarlıklarında arabuluculuk yaptı), genel olarak **Arap dünyası pasif ve tepkileri lafzî kaldı**.

Bu pasiflikte İbrahim Anlaşmaları'nın payı büyüktür. Bu anlaşmalar, İsrail'in bölgedeki yalnızlığını kırmış ve Arap rejimlerine Filistin olmadan da İsrail'le iş birliği yapılabileceği mesajını vermişti. İsrail'de aşırı sağcılar, "Araplar Filistin'i umursamadan bizimle masaya oturuyor, demek ki Filistin meselesini unutabiliriz" şeklinde bir özgüvene kapıldılar. Maliye Bakanı Smotrich'in "*E1 projesiyle Filistin devleti fikrini gömeceğiz*"⁸ derken bahsettiği "**daha geniş kapsamlı egemenlik planı**", tam da Abraham anlaşmaları sayesinde İsrail'in bölgede cezasızlık hissine kapılmasının sonucudur. Bu anlaşmaların üzerinden daha 3 yıl geçmeden Gazze'de bir yıkım yaşanması, Filistin halkının gözünde bu normalleşme sürecini tamamen itibarsızlaştırdı. **Emile Nakhleh**, "*Abraham Anlaşmaları hiçbir zaman Filistinlilerle ilgili değildi; bunlar otoriter Arap rejimlerinin kendi gündemlerini ilerletmek için yaptığı vitrin anlaşmalardı*" diyerek anlaşmaların popüler meşruiyetten yoksun olduğunu yazmıştır. Gerçekten de anketler, Arap halklarının çoğunluğunun bu anlaşmaları benimsemediğini gösteriyordu. Gazze savaşıyla birlikte, örneğin Bahreyn'de İsrail büyükelçiliğine karşı protestolar patlak verdi; Ürdün'de yüzbinlerce insan sokaklara dökülüp normalleşmeyi lanetledi. Bu da Abraham anlaşmalarının **Arap "sokağında" hâlâ reddedildiğini** kanıtladı.

Arap Rejimlerinin Hesabı: Arap dünyasının büyük bölümü, Filistin meselesini uzun süredir iç siyasette bir **dikkat sapıtma** unsuru olarak kullanmıştır. Ne zaman halk memnuniyetsizliği artsa, liderler Filistin'e destek söylemini yükseltip kitlelerin öfkesini İsrail'e yöneltmiştir. Ancak Gazze savaşı, bu klasik taktiğin de sınırlarını gösterdi. Zira halk, artık söz değil icraat görmek istemektedir. Örneğin **Kuveyt Meclisi** Gazze'ye destek için radikal adımlar atmaya kalktı (İsrail'le her türlü ilişkiyi cezaî yaptırıma tabi kılmak gibi) ancak hükümet engel oldu. **Irak parlamentosu**, Ekim 2023'te İsrail ile ilişkileri normalleştirmeyi suç sayan bir yasa geçirdi; ama bu sembolik adımdan öteye gidemedi. **Mısır ve Ürdün** ise daha somut tehlikeler gördü: İsrail'in Gazze'yi boşaltıp nüfusu Sina'ya veya Ürdün'e sürmesi gibi bir senaryoya karşı ortak tavır aldılar. Kahire ve Amman yönetimleri, defalarca "*Filistinlilerin topraklarından zorla çıkarılması kırmızı çizgimizdir*" diye açıklama yaptılar. Cumhurbaşkanı Sisi, "**Gazze halkının Sina'ya göç etmesine izin verirse bu, Filistin davasının sonu demektir**" diyerek kendi meşruiyetini de bağladığı bir kırmızı çizgi belirtti. Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan da Mısır'la eşgüdüm halinde "*Gazze'den Filistinlileri sürmeye çalışmak kesinlikle kabul edilemez*" diyerek bu konuda net bir tavır aldı. Bu noktada, Arap rejimleri Filistin toprak bütünlüğünü kendi rejim devamlılıklarıyla ilişkilendirmiş durumdalar. Zira Filistin'in tamamen ortadan kalkması, onların da halklarına karşı meşruiyet kartlarından birini yitirmesi demek. **Ghada Oueiss** gibi Arap yorumcular, "*Filistin mazlum bir dava ama Arap despotları onu hep şu tek açıdan gördü: Kendi rejimimi nasıl korurum?*" diyerek bu gerçeği dile getirmiştir. Özetlemek gerekirse, **Arap dünyasının pasifliğinin nedenleri: rejimlerin protesto korkusu, ABD'ye/çıkarlara bağımlılık ve normalleşme anlaşmalarının bağlayıcılığı** olarak sıralanabilir. Arap halkları Gazze için ayağa kalkmışken liderlerin tepkileri çoğunlukla ölçülü ve eylemsiz kaldı. Bu durum, Filistinlilerde derin bir yalnızlık hissi yarattı. Filistinli entelektüel Hanan Aşravi'nin ifadesiyle "*Arap hükümetleri bizi terk etti, geriye sadece halkların vicdanı kaldı ama onların da eli bağlı*" durumu ortaya çıktı. Sonuç olarak Gazze savaşı, Arap coğrafyasında **bölgesel birlik mitini paramparça etti** ve Filistin meselesinin artık çoğu rejim için öncelik olmadığını acı biçimde gösterdi. Bu da İsrail'i cesaretlendiren bir etken olarak tarihe geçti.

Gazze İşgalinin Olası Senaryoları: Sonrası Ne Olacak?

İsrail ordusu Gazze Şehri'ni bütünüyle işgal etmeyi başarır ve orta kesimdeki mülteci kamplarına kadar ilerlerse, **bölgeyi bekleyen senaryolar** son derece belirsiz ve endişe vericidir. "Hamas sonrası Gazze'de ne olacak?" sorusu, bugün hem bölge ülkelerinin hem Batılı başkentlerin üzerinde kafa yorduğu kritik bir soru. Şu an için İsrail tarafı "**Hamas'ı askeri ve siyasi olarak yok edeceğiz**" demekten öte, işgal sonrası düzen hakkında net bir plan açıklamamıştır. Ancak muhtemel seçenekler şöyle tartışılmaktadır:

- **Tekrar Filistin Yönetimi'ne Devretme Seçeneği:** Bazı Batılı ve Arap diplomatlar, Hamas zayıflatıldıktan sonra Gazze'nin yönetiminin Filistin Ulusal Yönetimi'ne (Mahmud Abbas liderliğindeki Ramallah hükümetine) devredilebileceğini öne sürdüler. Hatta ABD'nin bu amaçla Mısır ve Ürdün ile gizli görüşmeler yaptığı haberleri çıktı. Senaryoya göre, İsrail ordusu Hamas'ı temizledikten sonra uluslararası bir güç (BM

⁸ E1, Kudüs'ün doğusundaki geniş Ma'ale Adumim yerleşim bölgesini Kudüs'e bağlayan yaklaşık 12 km²'lik bir araziye ifade eder. İsrail bu bölgede 3.400'den fazla konut birimi inşa etmeyi planlamaktadır. Proje, Kudüs ile Ma'ale Adumim arasında kesintisiz bir Yahudi nüfus koridoru oluşturmayı amaçlar.

veya ABD-AB destekli bir koalisyon) eşliğinde Filistin Yönetimi Gazze'ye girecek, yeniden kontrolü alacak. Fakat bu senaryonun **ciddî zorlukları** var: Birincisi, Filistin Yönetimi Gazze halkı nazarında son derece gayrimeşru görülüyor. 2007'de Hamas'ın seçim zaferiyle Gazze'den kovulan Abbas yönetimini, aradan geçen onca yıl ve yaşanan yıkımdan sonra Gazze'ye **"İsrail tanklarının gölgesinde"** geri getirmek gerçekçi durmuyor. Washington Institute'tan Ghaith al-Omari bu konuda *"Filistin Yönetimi'ni İsrail tanklarının sırtında Gazze'ye sokmak Abbas'a da iyilik olmaz"* diyor. İkincisi, Filistin Yönetimi zaten Batı Şeria'da bile halk desteğini yitirmiş ve kurumsal olarak zayıflamış durumda. Kendi ayakta durmakta zorlanan bir otoritenin Gazze gibi harabeye dönmüş, radikalleşmiş bir nüfusu idare etmesi pek mümkün görülüyor. Dolayısıyla bu seçenek zayıf ihtimal olarak değerlendiriliyor.

- **İsrail'in Uzun Süreli İşgali ("Yeniden 1967 Düzeni"):** İsrail, Gazze'de istediği sonucu alıp Hamas'ı çökertse bile ortada bir yönetim boşluğu kalacaktır. Bu boşluğu dolduracak Filistinli bir aktör olmadığı takdirde, **İsrail askerî yönetimi** uzun yıllar kalmak zorunda kalabilir. İsrail 1967-2005 arası Gazze'yi işgal altında tuttu ve intifadalarla uğraştı; 2005'te çekildiğinde Hamas'ın yükselişi durdurulamadı. Şimdi yeniden işgal ederse, benzeri bir bataklığa saplanma riski var. **Dennis Ross** gibi diplomatlar, *"Böylesi bir işgal durumunda, İsrail yıllarca orada kalmak zorunda kalabilir ve bu da yeni bir Afganistan sendromu yaratabilir"* diye uyarmaktadır. İsrail toplumu, onlarca yıl daha Gazze'yi fiilen yönetme fikrine hazır değildir; zira bu hem ekonomik yük getirir hem de sürekli bir asayiş ve güvenlik problemi demektir. Halihazırda bile İsrail ekonomisi savaş nedeniyle sıkıntılar yaşıyor, rezerv askerlerin sivil hayattan kopması üretimi aksatıyor. Uzun işgal, İsrail iç siyasetini de güvenlik sarmalına sokabilir.
- **Güvenlik Boşluğu ve Kaos Senaryosu:** En endişe verici olasılık, İsrail'in Hamas'ı askeri olarak yenmesi ama sonrasında Gazze'de **tam bir kaos ortamı** oluşmasıdır. TIME dergisinin analizinde belirtildiği gibi *"Savaş kaos doğurur ve kaos öngörülmez sonuçlar getirir"*. Eğer Gazze'de merkezi bir otorite kalmazsa, farklı **radikal gruplar** bölgeyi kontrol etmek için ortaya çıkabilir. **Khaled Elgindy** bu durumu *"Aşırıların serpiştiği ortamlar güç boşluklarıdır"* diyerek ifade ediyor. Olası bir senaryo, **İŞİD** veya El Kaide bağlantılı selefi-cihadist hücrelerin Gazze'de zemin kazanmasıdır. Nitekim geçmişte Gazze'de küçük çaplı İŞİD sempatzıları gruplar türemiş, Hamas bunları bastırmıştı. Hamas sonrası bu unsurlar yeniden baş kaldırabilir. TIME'in makalesinde, Refah bölgesinde İŞİD'e müzahir radikal grupların mevcut olduğuna dikkat çekilerek, "Gazze öyle istikrarsızlaşır ki bir daha tek bir otorite yönetemez hale gelebilir" uyarısı yapılıyor. Bu durumda Gazze **Emirlikler** veya **beylikler** şeklinde parçalara bölünmüş, her köşesinde ayrı bir milis gücünün hüküm sürdüğü, sürekli çatışmanın olduğu bir **"yeni Somali"** haline gelebilir. Bu senaryo hem Gazze halkı için tarifsiz acılar demektir hem de İsrail için kâbus: Çünkü sınırında yönetilemeyen bir terör bataklığı oluşmuş olur. Böyle bir durumda İsrail belki de geri dönüp tekrar tekrar müdahale etmek zorunda kalacaktır. Bu ise bitmeyen bir şiddet döngüsü anlamına gelir.
- **Hamas'ın Geri Dönüşü / Yeraltına Çekilmesi:** Bir diğer olasılık, İsrail ne kadar uğraşsa da Hamas'ın tam olarak bitirilememesi ve yeraltına çekilerek gerilla savaşı yürütmesidir. Nitekim Hamas sadece bir silahlı örgüt değil, aynı zamanda bir toplumsal harekettir. Gazze'de Hamas'ın belli bir halk tabanı ve ideolojik kökleri vardır (1980'lerde Müslüman Kardeşler'den doğmuştur). Gazze'nin şehir, kamp ve mahallelerinde Hamas'a sempati duyan binlerce genç bulunacaktır. İsrail'in askeri zafer ilanından sonra bile bu unsurlar **direnış hücreleri** kurup İsrail askerlerine ve yerleşmek istenen otoriteye saldırılar düzenleyebilir. Tüneller ağı, patlayıcı tuzaklar, keskin nişancılar vesaire ile Gazze, işgalci güç için sürekli riskli bir saha olarak kalabilir. Bu, daha önce Irak'ta ve Afganistan'da görüldüğü üzere, kâğıt üzerinde yenilen bir örgütün **asimetrik savaş** ile yıllarca varlığını sürdürmesi anlamına gelir. İsrail bu maliyeti taşımakta zorlanabilir. Ayrıca Hamas'ın siyasi olarak da bir "marka" olduğu unutulmamalıdır. Mevcut Hamas gider, adı değişmiş yeni bir oluşum ortaya çıkar ama özünde aynı halk desteğine yaslanabilir. Ghaith al-Omari bu duruma *"Hamas'ın tüm fiziki altyapısını yok edebilirsiniz ama fikir olarak Hamas'ı yok etmek çok zordur"* demiştir. Yani Hamas'ın adı, lider kadrosu yok edilse bile fikirleri ve tabanı baki kalabilir; bu da ileride Hamas 2.0 versiyonunun doğabileceğini düşündürmektedir.
- **Bölgesel veya Uluslararası Güç Dengesi Çözümü:** Şu anda uzak bir ihtimal olsa da not etmek gerekir ki bazı senaryolar, Gazze'nin geleceğinde **bölgesel veyahut uluslararası bir yönetim/düzenlemeyi** içeriyor. Örneğin **Mısır**'ın veya **çok uluslu bir Arap gücünün** Gazze'ye konuşlandırılması, ya da BM barış gücü yerleştirilmesi gibi fikirler zaman zaman ortaya atıldı. Fakat pratik zorluklar nedeniyle ciddiye alınmadı. Mısır, Sina'daki radikal unsurlarla bile baş etmekte zorlanırken Gazze gibi sorunlu bir bölgeyi sorumluluğuna almak istemez. Üstelik Arap kamuoyu nezdinde böyle bir hamle "İsrail yerine kardeşine silah doğrultmak" gibi algılanacağından gayrimeşrudur. BM Barış Gücü ise ancak tarafların (İsrail ve Filistin Yönetimi'nin) onayıyla girebilir ki İsrail buna sıcak bakmamıştır. Bu yüzden muhtemel değil. Ancak işler tamamen kontrolden çıkarsa, uluslararası toplum belki insani güvenli bölge kurmak gibi bir müdahale düşüncesine yönelebilir. Bu da belirsiz bir senaryodur.

Mülteci Kamplarının İşgali ve Anlamı: Soruda özel olarak vurgulanan orta Gazze'deki mülteci kamplarının (Nuseyrat, Burayc, Megazi vb.) işgal edilmesi, sembolik ve pratik açıdan önemlidir. Bu kamplar, 1948'de yurtlarından sürülen Filistinlilerin torunlarının yaşadığı, **Filistin kimliğinin çok canlı olduğu** yerlerdir. İsrail ordusunun buralara girmesi, aslında 1948'de başlayıp yarım kalan etnik temizliğin tamamlanması anlamına gelebilir. Zira bu kamplarda yaşayan yüz binlerce insanın başka gidecek yeri yoktur; eğer saldırıya uğrarlarsa ya topluca ölecekler ya da Gazze dışına kaçmak zorunda kalacaklardır. Dolayısıyla kampların işgali demek, **“kimlik ve hafıza imhası”** riskini barındırır. Filistin davasının hafızası bu kamplardaki aile hikayelerinde saklıdır. İsrail'in özellikle kampları hedef alması, tüm bir toplumun hafızasını silme çabası gibi okunabilir. Nitekim Hamas, İsrail'in Gazze'yi işgal planını *“22 aydır süren soykırımın devamı”* ve **“bir milyonun ölüm fermanı”** diye nitelemiştir. Kampların düşmesi halinde 10 binlerce Filistinli belki de son çare olarak Mısır sınırını zorlayacaktır. Bu da bölgesel bir mülteci krizini tetikleyebilir (bkz: bir sonraki bölüm). Kısacası Gazze kentinin ardından kampların işgali, **Filistin toplum yapısının tümüyle parçalanması** demektir. Bu da Filistin ulusal hareketine indirilmiş ölümcül bir darbe anlamı taşıyacaktır.

Filistin Toplumuna Yönelik Tehdit: Hamas Bahane, Halk Hedef mi?

İsrail hükümeti Gazze'ye saldırıyı **“Hamas'ı çökertmek”** iddiasıyla gerekçelendirse de sahada yaşananlar savaşın **Hamas örgütü sınırını aşip tüm Filistin toplumunu hedef aldığını** göstermektedir. Öncelikle yukarıda bahsedilen **sivil kayıpların devasa boyutu** bunun kanıtıdır. İsrailli liderler her ne kadar *“Biz Hamas ile savaşıyoruz, siviller onların rehinesi”* dese de uygulamada tüm Gazze nüfusu topyekûn cezalandırılmaktadır. İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog dahi Ekim 2023'te *“Gazzelilerin masum olduğunu düşünmek doğru değil, onlar da sorumlu”* diyerek sivil-hamas ayrımı yapmadıklarını itiraf etmişti. Bu söylem, ordunun sahadaki eylemlerine de yansdı. Örneğin İsrail askeri telsiz kayıtlarında askerlerin **“Gazze'yi kesip biçmekten”** bahsettiği, Filistinlilere karşı açık bir nefret dili kullandığı görüldü. Orduda popüler iki İsrailli şarkıcının *“Gazze'yi dümdüz edeceğiz”* temalı marşlar söylediği videolar sosyal medyada dolaştı. Tüm bunlar, operasyonun sınır tanımadığını gösteriyor.

Halkın Hafızasına Saldırı: İsrail'in Gazze'de imha ettiği yapılar incelendiğinde, hedefin sadece askeri altyapı olmadığı netleşir. **Tarihi ve kültürel miras** da yok edilmiştir: Örneğin Gazze'de Osmanlı döneminden kalma camiler, Birleşmiş Milletler tarafından koruma altındaki **Kutsal Kitap Müzesi**, İslam Üniversitesi kampüsü, kütüphaneler, sanat galerileri v.b. bilerek vurulmuş veya zarar görmüştür. İsrail ordusu, bu kurumlarda Hamas *“saklanıyor”* iddiasını öne sürse de çoğu bağımsız gözlemci bunun **Filistin'in kolektif hafızasını silme** amacı taşıdığını belirtmiştir. Nitekim UNESCO, Aralık 2023'te Gazze'de **11 kültürel miras alanının tamamen yok edildiğini** raporlamıştır. Dahası, **sistemik sürgün** politikası da bir halkın coğrafi hafızasını silme girişimidir. Gazze'de yüzyıllardır aynı mahallede yaşayan aileler, birkaç hafta içinde 4-5 kez yer değiştirmek zorunda kaldı. Bu travma, o insanların hatıralarını, köklerini altüst etmektedir. Filistinli psikologlar, bunun uzun vadede **toplumsal dokuya onarılmaz zarar vereceğini** belirtmektedir.

İsrailli Yetkililerin Açıklamaları: İsrail'in en üst düzey yetkililerinin açıklamaları, savaşın hedefinin *“Filistin'in hafızasını unutturmak”* olabileceğine işaret ediyor. Örneğin eski PM Naftali Bennett, Ekim 2023'te bir mülakatta *“Artık Gazze'de Nakba zamanı”* diyerek 1948'deki büyük felaketin tekrarı ima etti. Savunma Bakanı Gallant'ın *“Gazze'ye kim girerse bir daha çıkamayacak, orayı bir devasa mezarlığa çevireceğiz”* sözleri basına yansdı. Likud vekilleri *“Gazze halkı bizim düşmanımızdır”* derken, İsrail medyasında bazı köşe yazarları *“Gazze'nin kültürü yok edilsin, Filistin halkı diye bir halk yoktur”* şeklinde ırkçı tezler öne sürdüler. Bu tip söylemlerin İsrail'de cezasız kalması, bunların **devlet politikasının uç ifade biçimleri** olduğunu düşündürüyor.

Bu bağlamda, **Hamas hedef** görünse de asıl istenenin Filistin'in toplumsal direnç yapısını çökertmek olduğu yorumu güçlenmektedir. Filistin toplumunun hafızası, kimliği ve moral unsurları (aile bağları, dayanışma, tarihsel anılar) bu savaşta ağır yara almıştır. On binlerce ailenin soyu tükenmiş, nesiller arası devamlılık kopmuştur. Bu sonuçlar, maalesef bir anlamda **kimlik imhası** anlamına gelmektedir. Harvard Üniversitesi'nden genocide (soykırım) uzmanı bazı akademisyenler, Kasım 2023'te yayınladıkları açık mektupta *“İsrail'in eylemleri, fiziksel imhanın ötesinde, Filistin ulusunun ruhunu hedef alıyor”* diyerek dünya kamuoyunu uyarışlardır. Gerçekten de eğer Filistinliler vatanlarında ailelerini, evlerini, hatıralarını kaybederlerse, bir halk olarak süreklilikleri tehlikeye girecektir.

Bütün bu veriler ışığında, İsrail'in Gazze'de yürüttüğü savaşın sadece **askerî bir operasyon olmayıp bir “toplumsal doku kırma” operasyonu** olduğunu söylemek abartı olmaz. Bu yönüyle, savaş **“Hamas'a karşı”** diye lanse edilse de sonuçları itibarıyla **“Filistin halkına karşı topyekûn bir savaşa”** dönüşmüştür. Bu da bizi bir sonraki kritik başlığa götürüyor: Savaşın soykırım niteliği kazanma riski ve uluslararası toplumun buna engel olamaması.

Soykırım Riski: Savaş Bir “Kimlik ve Halk İmhası”na Dönüşebilir mi?

Gazze’de yaşananların **soykırım** tanımına yaklaşıp yaklaşmadığı, son dönemde uluslararası hukuk çevrelerinde ve medyada yoğun tartışma konusu olmuştur. Bir eylemin soykırım sayılabilmesi için, belirli bir ulusal, etnik, ırksal veya dinî grubun **kısmen veya tamamen imha edilmesi kastıyla** eylemlerde bulunulması gerekir (1948 BM Soykırım Sözleşmesi). Gazze’de Ekim 2023’ten beri sergilenen fiiller –**on binlerce sivilin öldürülmesi, bir halkın açlığa mahkûm edilmesi, zorla yerinden etme, çocukların ölümü, doğumların engellenmesi (örneğin hamile kadınların sağlık hizmetine erişememesi), kültürel mirasın imhası** vb.– bir araya getirildiğinde, bu kastın unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır.

Nitekim **Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin** Filistin soruşturması bağlamında atanan bağımsız uzmanlar, Ocak 2024’te yayınladıkları bir raporda “*Gazze’deki eylemlerin soykırım olarak nitelendirilmesinin olası ve hatta muhtemel olduğunu*” ifade etmişlerdir. Aynı şekilde Güney Afrika’nın UAD’de açtığı davada, İsrail’in söylem ve eylemlerinin **soykırım niyeti barındırdığı** iddiası ciddi bir hukuki tartışma başlatmıştır. Pretoria hükümetinin avukatları, Gallant’ın “insan hayvanlar” sözünden başlayarak Netanyahu kabinesinin Filistinlilere yönelik nefret söylemini delil göstermiştir. Ayrıca **Sağlık Bakanlığı verilerine göre nüfusun %4-5’inin öldürülmüş olması** bile başlı başına dehşet verici bir orandır. Bilim insanları, bu oranın Ruanda soykırımında 100 günde nüfusun %11’inin, Srebrenica’da birkaç günde Boşnak nüfusun %20’sinin öldürülmesi ile karşılaştırıldığında, Gazze’de de yaklaşık 2 yılda %4-5’lik bir imha oranının “soykırımcı” bir tablo çizdiğini belirtiyorlar.

BM Soykırım Özel Danışmanı Alice Wairimu Nderitu, Şubat 2024’te yaptığı açıklamada “*Gazze’deki şiddetin boyutu, soykırım riskinin alarm verici düzeyde olduğunu*” belirtmiştir. Nderitu, tüm diplomatik kanalların devreye sokularak soykırımın önlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak bu uyarı sesine yeterince kulak verilmediği ortadadır. BM’nin soykırımın önlenmesi mekanizmasının sessiz kalması, Filistinli insan hakları örgütlerinin de tepkisine yol açtı. Ocak 2024’te Al-Haq gibi Filistinli STK’lar, BM Soykırım Özel Danışmanı’nın görevini yerine getirmediğini söyleyerek istifaya çağırıldılar.

Sadece hukuki ve beşerî bilim çevreleri değil, **dünya çapında çok sayıda entelektüel ve dini lider** de Gazze’deki durumu soykırım terimleriyle tanımladı. Güney Afrika’dan Nobel Barış Ödüllü rahip Desmond Tutu’nun vakfı, Ekim 2023’te “*Gazze’de soykırımın ilk aşamalarını gözlemliyoruz*” açıklaması yaptı. BM eski İnsani İşler Sekreteri Jan Egeland, “*Gazze’de yaşanan, günümüzün Guernica’sıdır, belki de bir soykırıma doğru gidiyor*” dedi. Bu tip güçlü beyanlar, uluslararası vicdanı harekete geçirmeye çalışsa da büyük güçlerin siyasi koruması nedeniyle İsrail üzerinde caydırıcı bir etki yaratamadı.

İsrail’in İnkâr Politikası: İsrail hükümeti, soykırım iddialarını şiddetle reddetmektedir. UAD’deki davada İsrail’i savunan avukatlar, sunulan nefret söylemi örneklerinin “rastgele alıntılar” olduğunu ve bunların devlet politikası olmadığını savundu. Ayrıca Netanyahu hükümeti, kendi hukuk sistemlerinin nefret söylemine karşı gereğini yapacağını, buna gerek olmadığını iddia etti. Fakat pratikte İsrail içinde bu sözler nedeniyle cezalandırılan tek bir yetkili olmamıştır; bu da **zımni onay** anlamına gelir. İsrail ayrıca, asıl soykırım suçlusunun Hamas olduğunu öne sürmektedir (7 Ekim katliamını ve Hamas’ın İsrail’i haritadan silme ideolojisini delil göstererek). Bu argüman, “dikkat dağıtma” stratejisidir; zira hiçbir şey Gazze’de öldürülen binlerce çocuk gerçeğini değiştirmiyor. 2025 Ağustos’una gelindiğinde **13 binden fazla çocuğun** hayatını kaybettiği raporlanmıştır ki bu, son on yıllardaki savaşlar içinde bir eşi daha görülmemiş bir rakamdır (Karşılaştırma: 12 yıllık Suriye savaşında teyitli çocuk ölümü ~25 bin civarıdır). Bu, birçok gözlemciye göre bir “**çocuk soykırımı**” niteliğindedir.

Sonuç olarak, Gazze’de savaşın topyekûn bir “halk imhasına” evrilme riski ne yazık ki mevcuttur ve hatta kimi uzmanlara göre bu süreç başlamıştır. **Genocide Watch** gibi kuruluşlar, soykırımın 10 aşamasından bahseder; Gazze örneğinde bunların çoğunun (dehumanizasyon, kutuplaşma, hazırlık, imha, inkâr) gerçekleştiği öne sürülmektedir. Bu felaketin durdurulması, ancak uluslararası baskıyla mümkün olabilirdi. Fakat yukarıda tartıştığımız üzere, uluslararası mekanizmalar ya bloke edilmiş ya da işlememektedir. Bu durumda Filistin halkı, tarihinin en karanlık dönemlerinden birine girmiş bulunmaktadır. Eğer savaş derhal durdurulmaz ve insani koridorlar açılmazsa, **soykırım benzeri bir trajedinin** en üst düzeyde vuku bulması an meselesidir.

“Güvenli Bölge” Vaatleri: Savaş Propagandası mı?

Savaşın başından bu yana, İsrail hükümeti ve ordusu, Gazze’deki sivillere yönelik sık sık “**güvenli bölge**” veya “**güvenli koridor**” vaatlerinde bulundu. Ancak sahadaki gerçekler, bu vaatlerin büyük ölçüde bir **PR (propaganda) stratejisinin parçası** olduğunu ortaya koydu. İsrail tarafı, uluslararası toplumdan gelen tepkiyi yumuşatmak ve kendi sorumluluğunu azaltmak için sivillere hitaben “**şu bölgeye tahliye olun, şu saatlerde güvenli çıkış var**” gibi duyurular yaptı. Mesela Ekim 2023’te İsrail Ordu Sözcüsü, Gazze’nin kuzeyindeki sivillere 24 saat içinde güneye inmeleri çağrısı yaptı ve “güney nispeten güvenli olacak” imasında bulundu. Milyonluk bir nüfus bu çağrı üzerine güneye göç etti. Fakat sonuçta **Gazze’nin güneyi de yoğun bombardımana maruz kaldı. Birleşmiş Milletler** defalarca “Gazze’nin hiçbir noktası güvenli değil” uyarısını yineleyerek bu durumu teyit etti. Hatta İsrail’in gösterdiği

“güvenli yol” güzergahında ilerleyen konvoylar dahi vuruldu; 13 Ekim’de Kuzey’den Güney’e kaçmaya çalışan sivil araç konvoyuna İsrail hava saldırısı düzenlendi ve onlarca kadın-çocuk hayatını kaybetti. Bu tip olaylar, Gazze halkına verilen güvenlik vaatlerinin içinin boş olduğunu acı şekilde gösterdi.

İsrail, Kasım 2023 sonlarında ABD’nin de telkiniyle Gazze’nin güneyinde haritalarla belirlenmiş **geçici güvenli bölgeler** ilan etti. Bu bölgelerde günde 4 saatlik ateşkesler olacağı belirtildi. Ancak bunun da pratikte işe yaramadığı görüldü; çünkü siviller bu bölgelere yığıldığında temel ihtiyaçlar karşılanamadı ve süre dolunca saldırılar devam etti. Üstelik “güvenli saat” dışında bile bölgeler tamamen dokunulmaz kalmadı. Bu durum, BM İnsani İşler Koordinatörü Lynn Hastings’i “*Bu güvenli bölge uygulaması kâğıt üzerinde kaldı, insanlar yine bombalar altında*” demeye sevk etti. İsrail’in güvenli bölge söyleminin bir boyutu da **sorumluluk kaydırma** taktiğidir. Amaç, “Biz sivilleri uyardık, çık dedik, çıkmazlarsa sorun bizde değil” diyerek olası sivil ölümlerinin sorumluluğunu sivillerin veya Hamas’ın üzerine atmaktır. Nitekim İsrail resmî açıklamalarında sık sık “*Hamas sivilleri insan kalkanı olarak kullanıyor, bizim yapacak bir şeyimiz yok*” denmiştir. Oysa gerçek şudur: Gazze gibi yoğun nüfuslu bir bölgede, ister istemez savaş her yerde sivilleri vurur. İsrail’in attığı bombalar bir hedefi vururken 10 sivil de öldürmektedir. Sivillerin gidebileceği bir sığınak, bir kaçış yeri de mevcut değildir çünkü tüm sınırlar kapalıdır. Bu bağlamda “güvenli bölge” söylemi, **İsrail’in PR stratejisinin bir parçasıdır**. Kendi kamuoyuna ve Batı’daki destekçilerine, “*Bakın biz insani hassasiyet gösteriyoruz*” diyebilmek için bu tarz taktikler geliştirilmiştir. Fakat BM ve insani yardım örgütleri bu taktikleri inandırıcı bulmamaktadır. **Politico** makalesinde de denildiği gibi: “*Batı, insani acıya güçlü tepki vermedi; bunlar sivil kayıpları durdurmaya yaramadı*”.

Örneğin Kasım 2023’te **BM Yakındoğu Filistin Mültecileri Ajansı (UNRWA)** Başkanı Philippe Lazzarini, “İsrail’in güvenli bölge dediği yerler bile vuruluyor; bu koşullarda insanlar nereye gidebilir?” diyerek durumu özetledi. UNRWA’nın Gazze’de kurduğu geçici kamplar dahi (BM bayrağı altında olmalarına rağmen) defalarca isabet aldı, onlarca sivil öldü. Bu gerçekler ışığında, **Filistinlilere yapılan güvenli bölge vaadinin büyük ölçüde bir savaş propagandası olduğu** söylenebilir.

BM Genel Sekreteri Guterres Kasım 2023’te Güvenlik Konseyi’nde yaptığı konuşmada “*Gazze’de güvenli bir yer olmadığını defalarca söyledik, bunun ifşa ettiği gerçek BM’nin de işlevsiz kaldığı gerçeğidir*” diyerek bir özeleştiri de yapmıştır. Gerçekten de BM, Gazze’de sivilleri korumakta aciz kalmış ve “güvenli bölge” meselesi bir türlü hayata geçirilememiştir. Bu da savaşa dair acı bir gerçeği gözler: **Gazze’de siviller kaderine terk edilmiş durumdadır, vaatler ancak bombaların gölgesinde tutulamayan sözlerdir**.

Birleşmiş Milletler’in Çöküşü ve Küresel İkiyüzlülük

Gazze savaşı, **Birleşmiş Milletler ve genel anlamda uluslararası düzenin ne denli işlemez hale geldiğini** belki de en net gösteren olaydır. Yukarıda değinildiği gibi, BM Güvenlik Konseyi ABD vetosu nedeniyle hareketsiz kaldı; Genel Kurul kararları ise yaptırım gücünden yoksundu. BM’nin insani yardım kurumları (UNRWA, OCHA vs.), Gazze’de sahada çalışırken personelinin öldürülmesi, depolarının vurulması gibi durumlarla karşılaştı ve bunlara rağmen failleri hesap vermedi. Bu “**cezasızlık ortamı**”, BM’nin caydırıcılığını sıfırladı. Örneğin Ekim 2023’te Gazze’deki UNRWA okulları defalarca bombalandı, yüzlerce sivil can verdi; BM sadece kınamakla yetindi. Sonuç değişmedi. BM sisteminin etkin olamayışında büyük güçlerin siyasi tutumu belirleyici oldu. **ABD’nin Güvenlik Konseyi’nde veto hakkını kullanması**, konseyin en temel işlevini kilitledi: Barış ve güvenliği sağlama. Rusya veya Çin vetosu da olabilirdi belki (tersten düşünersek, İsrail karşıtı sert bir kararı ABD veto etmese Rusya veto edebilirdi) fakat kritik anlarda ABD bütün kararları engelledi. Bu da BM içinde müthiş bir hayal kırıklığı yarattı. Ekim 2023 sonunda BM Genel Kurulu, ABD vetosunu bypass ederek bir karar aldı. Bu kararda sivillerin korunması ve insani ateşkes isteniyordu ve 120 ülke “**evet**” dedi. Ancak İsrail bu karara uymadı; ertesi gün bile saldırılara devam etti. BM’nin elinde bunu uygulatacak bir mekanizma yoktu.

BM bünyesinde görev yapan bazı yetkililer durumu “**BM’nin iflası**” olarak tanımladı. BM İnsan Hakları Özel Raportörü Francesca Albanese, Aralık 2023’te “*Uluslararası hukuk mekanizmaları Filistin’de çökmüştür, Gazze’de olanlar 21. yüzyılın en büyük hukuk yenilgisidir*” dedi. Albanese, Filistin halkının “**küresel ikiyüzlülüğün en çıplak örneğiyle**” karşı karşıya olduğunu söyledi. Gerçekten de aynı BM, Ukrayna için acilen toplanıp Rusya’yı tecrit etmek için adımlar atarken, Filistin için yaptırım dilini kullanamadı bile. Bu da BM’nin büyük güçlerin çıkarlarına bağlılığını ve çifte standartlarını göz önüne serdi.

Küresel İkiyüzlülük: Filistinlilerin yalnız bırakılmışlığı, sadece devletler düzeyinde değil, genel küresel kamuoyu düzeyinde de hissedildi. Örneğin 2022’de Rusya’nın Ukrayna işgaline karşı dev protestolar ve #StandWithUkraine kampanyaları düzenlenmişken, Gazze için benzer küresel sahiplenme oluşmadı. Batı medyasında sivil kayıplar kimi zaman görmezden gelindi veya “*Hamas yüzünden ölüyorlar*” gibi söylemlerle önemsizleştirildi. Bu **ikili standart**, özellikle **küresel Güney** ülkeleri tarafından sert eleştirilere konu oldu. Yukarıda alıntılarığımız Ürdün Kralı’nın

sözleri mesela, tam da bu ikiyeüzlülüğü haykırmaktadır. Aynı şekilde Güney Afrika Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa, Kasım 2023'te “Dünya ne zaman harekete geçecek? Filistinliler insan değil mi? Ukrayna için seferber olanlar Gazze için neden sessiz?” diyerek Batı'yı hedef aldı.

Arap dünyasında pek çok yazar, “küresel düzenin ahlaki çöküşü” ifadesini kullandı. Örneğin Mısırlı gazeteci Mohamed Abu Rumman “Filistin halkının maruz kaldığı bu vahşet, ‘uluslararası toplum’ denilen yapının ikiyeüzlü bir düzen olduğunu ilan etti” diye yazdı. **İslam İş Birliği Teşkilatı** genel sekreteri, Aralık 2023 zirvesinde “Uluslararası hukuk Filistin’de gömüldü, kendimizden başka kimsemiz yok” dedi. Bütün bunlar, Filistin meselesinin aslında sadece İsrail-Filistin meselesi olmadığını, bir **evrensel adalet sorunu** haline geldiğini gösteriyor. Bugün her zamankinden daha fazla insan, Batı’nın çifte standardını görüyor: Bir yerde (Ukrayna’da) işgale karşı seferber olup diğer yerde (Filistin’de) işgalciyi desteklemek, ahlaki duruşun olmadığını ifşa ediyor.

BM’nin İtirafı: BM Genel Sekreter Sözcüsü Stephane Dujarric, Ocak 2024’te Gazze’ye insani yardım ulaştırılamaması üzerine “Kolektif olarak Gazze’de başarısız olduk” dedi. Bu belki de BM adına bir itiraftı. BM’nin 1945’teki kuruluş amacı (barışı korumak, soykırımları engellemek) Filistin bağlamında yerine getirilememiştir. Güvenlik Konseyi’nin yapısı (veto sistemi) ve güç dengeleri, Filistinlileri korumasız bırakmıştır.

Sonuç: Filistin halkı, **küresel ikiyeüzlülüğün ve uluslararası hukuk mekanizmalarının çöküşünün canlı tanığı** olmuştur. Bu durumun sonuçları sadece Filistinliler için değil, dünya düzeni için de olumsuzdur. Zira hukukun işlemediği bir örnek, diğer otoriter güçleri de cesaretlendirir. Nitekim Rusya, BM’deki Gazze tartışmalarında “Bakın ABD İsrail’i koruyor, demek ki uluslararası hukuk bir oyunmuş” diyerek kendi eylemlerini meşrulaştırmaya çalıştı. Aynı şekilde Çin, Tayvan meselesinde benzer bir dil kullanabilir. Yani Filistin’deki bu çifte standart, **küresel adalet duygusunu yaralamış**, BM’yi zayıflatmış ve uluslararası hukukun saygınlığını sarsmıştır.

Radikalleşme ve Yeni Silahlı Gruplar: Olası Sonuçlar

Gazze savaşının uzun vadeli sonuçlarından biri de **bölgede daha radikal ve kontrolsüz silahlı grupların ortaya çıkma ihtimalidir**. Tarihsel deneyimler, şiddet ve çaresizlik ortamlarının, mevcut örgütlerden daha aşırı unsurların türemesine zemin hazırladığını gösteriyor. Örneğin 2000’lerde El-Kaide’nin Irak işgalinin kaosu içinden IŞİD olarak filizlenmesi bunun bir örneğidir. Aynı şekilde 1980’lerde Lübnan’da İsrail işgaline tepki olarak Hizbullah’ın doğması, Cezayir iç savaşı sonrası AQIM gibi yapılar türemesi de benzer dinamiklerdir.

Hamas’ın Zayıflaması ve Boşluk: Eğer İsrail, Hamas’ı önemli ölçüde zayıflatır veya yok ederse, Gazze’de oluşacak ideolojik ve güvenlik boşluğunu neyin dolduracağı bilinmiyor. Hamas, Filistin direnişinin İslamcı çizgideki öncüsüydü; ortadan kalkması, **daha uç gruplara** kapı aralayabilir. **Washington’daki Wilson Center**’ın 2024 istihbarat raporunda, “Hamas’ın gerilemesi halinde küresel cihat ağlarının Filistin sahnesine girmeye çalışabileceği” belirtilmiştir. Bu rapora göre, IŞİD’in Sina Yarımadası’ndaki kolu (Sina Vilayeti) veya Suriye-Irak artığından dönen cihatçı unsurlar, Gazze’nin kaosundan yararlanmak isteyebilir. Hatta **IŞİD** ideolojisi, Hamas’ı “yeterince radikal değil” diye eleştiriyor ve Hamas sonrası Gazze’yi “cihat toprakları” olarak görüyor. Bu, Filistin davasının doğasına aykırı görünse de büyük yıkımlar ve otorite boşlukları ekstremizmi besleyebilir.

Filistin İslami Cihadı ve Diğer Milisler: Hamas’ın yokluğunda en muhtemel yükseliş gösterebilecek yerel aktör, **İslami Cihad** örgütüdür. Zaten savaş esnasında Hamas’la birlikte İsrail’e roket atmaya devam eden bu grup, ideolojik olarak Hamas’tan da katı, taviz vermez bir çizgidedir. Halk desteği Hamas kadar olmasa da İran gibi dış destekçileri sayesinde kendini var edebilir. Ayrıca **El-Kaide bağlantılı Selefi gruplar** da Gazze’de mevcuttu (Tevhid ve Cihad gibi küçük yapılar). Hamas bunları zamanında bastırmıştı, ama Hamas’ın yokluğunda bunlar tekrar su yüzüne çıkabilir. Bu gruplar, Hamas’tan bile kontrolsüz olabilecek, sivilleri de hedef alabilen metodlar benimseyebilirler.

Genç Neslin Radikalleşmesi: Belki de en kritik nokta, Gazze’de hayatta kalan genç neslin psikolojisidir. On binlerce çocuk bombardıman travması yaşadı; anne-babasını, kardeşlerini kaybetti. Bu çocukların ileride nasıl bir yola savrulacağı belirsizdir. Uzmanlar, **kolektif travmanın radikalleşmeye zemin hazırladığını** vurguluyor. Eğer bu çocuklar ileride eğitim, iş, umut bulamazsa, şiddet döngüsüne katılmaları muhtemeldir. Hamas bu kuşağı kaybettiye, belki de onlardan daha gözüpek ve umutsuz bir kuşak “kaybedecek bir şeyi olmayan” yeni örgütler kurabilir. Bu senaryoda, Hamas bugün Batı için “kötünün kötüsü” olarak görülen yapı haline gelebilir. Nitekim Filistin asıllı yazar Ali Abunimah, “Batı, Hamas’ı şeytanlaştırdı ama Hamas giderse belki IŞİD türevi bir kabusla karşılaşacaklar” diyerek uyardı. Bu uyarı, pek çok analist tarafından paylaşıyor.

Kontrolsüz Silah Yayılımı: Savaş ortamında Gazze’ye dışardan silah girişi arttı (İran’ın deniz yoluyla insansız hava araçları ve patlayıcı gönderdiği iddiaları var). Hamas yenilgiye uğrarsa bu silahlar tamamen yok edilemeyebilir, eller değiştirebilir. Küçük milis gruplar kendi cephaneliklerini oluşturabilir.

Uzun Vadeli İntikam Duygusu: Gazze’de ailesini kaybetmiş gençlerin ileride intikam eylemleri yapması da beklenebilir. Bunlar tekil terör eylemleri olabileceği gibi bir araya gelerek yeni bir direniş hareketi de çıkarabilirler.

Sonuç: İsrail’in Gazze’de Hamas’ı yok ederek güvenliğine kavuşacağı varsayımı, tam tersine bir **“Pandora’nın kutusunu açma”** riskini taşımaktadır. TIME makalesinde vurgulandığı gibi, *“Yeni Gazze, daha fazla İslamcı aşırılık üretirse İsrail için daha büyük bir tehdit haline gelir”*. Bu sadece İsrail için değil, bölge ülkeleri ve hatta Batı için de risklidir. Zira kontrolsüz radikal gruplar, küresel terör ağlarına eklenip bölge dışına da saldırılar planlayabilir. Örneğin IŞİD türevi bir oluşum, fırsat bulsa yabancı ülkelere terör ihraç etmekten çekinmeyecektir.

Dolayısıyla Gazze savaşının bir sonucu da **“Hamas’tan daha radikal”** unsurların filizlenme ihtimalidir. Bu sonuç, İsrail’in hedeflediğinin tam tersi olacaktır: Kendi güvenliği daha da tehlikeye girecek, bölge istikrarsızlığı derinleşecektir. Bu nedenle bazı ihtiyatlı İsrailli stratejistler bile *“Hamas’ı yok ederken daha kötüsünü yaratmayalım”* diye uyarılar yapmıştır. Ne var ki savaşın sıcaklığı içinde bu sesler duyulmadı. Şayet uluslararası toplum Filistinlilerin siyasî haklarına dair adil bir çerçeve sunmaz ve sadece baskı politikalarıyla ilerlenirse, radikalleşme kaçınılmaz görünüyor.

Çok Cepheli Direniş ve Bölgesel Çatışma: İstikrarsızlık Derinleşir mi?

Gazze savaşı, ilk günden itibaren **çok cepheli bir çatışmaya dönüşme riskini** bünyesinde barındırdı. İsrail, Ekim 2023’te Hamas saldırısına maruz kalırken, kuzey cephesinde Lübnan Hizbullahı ile de çatışma sinyalleri belirdi. Güneyde Yemenli Husiler İsrail’e füzeler attı; Suriye ve Irak’taki İran yanlısı milisler Golan ve Irak’taki ABD üslerini hedef aldı. Tüm bunlar, savaşa paralel bir **“direniş eksenini”** hareketlenmesine işaret etti. Savaş ilerledikçe bu cephelemler tam anlamıyla açılmadı belki, ancak **“düşük yoğunluklu birçok cepheli çatışma”** hali mevcut:

- **Lübnan Cephesi (Hizbullah):** 7 Ekim sonrasında Lübnan Hizbullahı, İsrail’in kuzeyindeki askeri mevzilere ve sınır köylerine roket ve tanksavar atışları yaptı. İsrail de misilleme olarak Lübnan’ın güneyinde Hizbullah noktalarını vurdu. Ekim 2023 – Ocak 2024 arasında bu sınırlı çatışmalarda her iki taraftan da onlarca savaşçı öldü, İsrail tarafında siviller de hayatını kaybetti. Hizbullah’ın tam kapsamlı bir savaşa girmemesi için ABD yoğun diplomasi yürüttü; zira bu olursa İsrail iki cephede birden savaşamaz hale gelebilirdi. Ancak risk hâlâ masada. CSIS’in raporuna göre *“7 Ekim’den bu yana İsrail ve Hizbullah arasında karşılıklı 4400’den fazla saldırı oldu ve savaş riski yüksek seyrediyor”*. Eğer Gazze’deki durum daha da vahimleşirse veya bir kıvılcım (örneğin İsrail’in Lübnan içi bir hedefe geniş çaplı saldırı yapması) olursa Hizbullah **tam teşekküllü savaşa** girebilir. Bu, 2006’daki İsrail-Hizbullah Savaşı’ndan çok daha yıkıcı olur; zira İran desteği azalsa da Hizbullah’ın bugün 150 binden fazla roketi ve gelişmiş dronları mevcut. Böyle bir ikinci cephe açılması İsrail için kâbus senaryodur. Aynı zamanda Lübnan için de yıkıcı olur. ABD ve İran, perde arkasından bu cepheyi büyük ölçüde kontrol etmeye çalışıyor: Washington, İsrail’in Lübnan’ı tahrik edecek hamlelerden kaçınmasını istedi; Tahran da Hizbullah’a “sınırlı tut” mesajı verdi. Fakat bu ihtiyat denklemi her an bozulabilir. Özellikle İran, eğer Hamas tamamen imha edilirse Hizbullah kozunu devreye sokup İsrail’i zor durumda bırakmak isteyebilir. Sonuçta iki aktör de İran müttefikidir; biri giderse diğeri “misilleme” yapabilir.
- **Batı Şeria ve Kudüs Cephesi:** Gazze savaşı, işgal altındaki Batı Şeria’da da tansiyonu yükseltti. Ekim 2023’ten bu yana Batı Şeria’da İsrail askerlerinin operasyonları ve fanatik yerleşimci saldırıları sonucu **500’den fazla Filistinli öldürüldü**. Bu sayı, Filistinlilerin 2000-2005 İkinci İntifada’dan bu yana en büyük kaybıdır. Nablus, Cenin, Tulkarim gibi şehirlerde silahlı direniş hücreleri oluştu ve İsrail askerleriyle sık sık çatıştı. Abbas yönetimi zayıfladıkça yerini sokak milislerine bıraktı. **Üçüncü İntifada** ihtimali sürekli konuşuldu. İsrail, Batı Şeria’da da geniş çaplı operasyonlar yaparak Gazze’ye paralel bir cephe açılmasını engellemeye çalıştı. Temmuz 2023’te Cenin kampına büyük bir baskın düzenleyip silah depolarını imha etti. Ancak bu, öfkeyi söndürmedi, sadece erteledi. İlerleyen süreçte eğer Gazze’de Filistinliler “yenilgiye uğratılırsa”, Batı Şeria’da halkın patlama riski artar. Bu da İsrail’i **üçüncü bir cephe** ile yüzleşmek zorunda bırakabilir. Aynı zamanda Doğu Kudüs ve 1948 Arap nüfuslu kentlerde de (Lod, Hayfa vb.) isyanlar çıkabilir. 2021’de Kudüs gerilimi Lod kentinde Arap-Yahudi çatışmalarına dönüşmüştü. Bu sefer de benzeri görülebilir.
- **İran ve Bölgesel Vekiller:** İran, Hamas ve Hizbullah’ın en büyük destekçisidir. Savaşın ilk anından itibaren İranlı liderler Hamas’ı tebrik etti ve *“Direniş Eksenini her cephede hazır”* mesajı verdi. İran, doğrudan savaşa girmekten kaçındı; bunun yerine **vekil aktörlerini** kullandı. Irak’ta Haşdi Şabi içinden bazı gruplar ABD üslerine (İsrail’e yardım ediliyor diye) füze saldırıları yaptı. Suriye’de Golan hattında bazı Filistinli milisler roket attı. Yemen’de Husiler Kasım 2023’te Kızıldeniz üzerinden İsrail’e doğru balistik füze ve dronlar yolladı (ABD bunları havada imha etti). Bu saldırılar ufak çaplı kaldı ama İran’ın elinde böyle kartlar olduğu görüldü. İran, savaşın uzaması halinde belki bu vekil saldırıları dolaylı olarak yoğunlaştırabilir. Örneğin Husiler bir füzeyle İsrail’in stratejik noktalarını hedef alabilir veya Iraklı milisler ABD’yi daha da sıkıştırarak ABD’nin İsrail’e desteğini zorlaştırabilir. Eğer İran, İsrail’i çok zora sokmak isterse Hizbullah’ı tam güç savaşa ikna

edebilir. Bu, bölgesel bir savaşı tetikler (İsrail-Lübnan-İran belki Suriye karması bir savaş). Buna ABD'nin de karışması muhtemeldir zira İsrail tek başına İran'la kapışmak istemez, Amerikan desteğine ihtiyaç duyar. Kısacası Gazze savaşı durdurulmazsa, **İsrail'e karşı çok cepheli bir direniş cephesi** oluşması ihtimali vardır ve bu, bölgeyi topyekûn savaşa sürükleyebilir.

İstikrarsızlık Derinleşir mi? Yukarıda tasvir edilen çok cepheli direniş/dahil olma ihtimalleri gerçekleşirse, Ortadoğu ciddi bir istikrarsızlık girdabına sürüklenir. İsrail, birkaç cephede birden savaşırsa ekonomik ve toplumsal olarak büyük sarsıntı yaşar (zaten tek cephede bile uzun savaş yıpratıcı oldu). Bölge ülkeleri çatışmaya çekilir (Lübnan kesin, belki Suriye kısmen). Bu da yeni mülteci akınları, enerji nakil hatlarında riskler, küresel piyasada dalgalanmalar demektir. Özellikle **petrol fiyatları** etkilenebilir; İran devreye girerse Hürmüz Boğazı riske girer. Böyle bir senaryoda 1973 petrol krizini andıran durumlar bile gelişebilir. Ayrıca radikal gruplar bu kaostan faydalanarak (örneğin IŞİD artıkları) kendilerini toparlayabilir.

İsrail açısından bakarsak, çok cepheli bir çatışma **varoluşsal bir tehdit** bile teşkil edebilir. Örneğin aynı anda kuzeyden on binlerce roket yağarken içeride Filistinliler ayaklanırsa, İsrail ordusu bölünmek zorunda kalır ve güvenlik zafiyetleri çıkar. Bu nedenle İsrail'de bazı akil isimler *" Hamas'ı bitirirken Hizbullah'ı sakın tutmak zorundayız, aksi takdirde baş edemeyiz "* diye uyardılar. Şu an bu denge korunuyor gibi ama belirsiz.

Gazze savaşı, şimdilik kontrollü bir çatışma düzeyinde tutulsa da **çok cepheli bir bölgesel savaşa dönüşme riski ciddiyetini koruyor**. Bu risk, savaş uzadıkça ve Filistin'deki insani dram derinleştikçe artıyor. İsrail'in baskı politikası devam ederse, bir noktada "direniş eksenini" unsurları –riskleri göze alarak– topyekûn karşılık verebilir. Bu ise bölgeyi onlarca yıl geriye götürecek bir felaket olur. Dolayısıyla Gazze krizinin bir an evvel siyasi çözüme kavuşturulması, sadece insani sebeplerle değil, bölgesel barış ve istikrar için de elzemdir.

Rehineler Meselesi: İsrail Anlaşmaları Bozuyor mu, Öncelik Vermiyor mu?

Savaşın önemli insani boyutlarından biri de **rehine krizi** olmuştur. Hamas'ın 7 Ekim saldırılarında ele geçirdiği (aralarında yabancıların da olduğu) yaklaşık 240 İsrailli sivil ve askerin akıbeti, İsrail toplumunda büyük bir travma ve öfke yarattı. Savaşın ilk evresinde Netanyahu hükümeti, rehineleri askeri operasyonla kurtarma planları yaptıysa da bu girişimler başarısız oldu. Sonrasında Katar ve Mısır arabuluculuğuyla **takas diplomasisi** devreye girdi. Kasım 2023 sonunda varılan anlaşmayla Hamas, çoğu kadın ve çocuk olan 100'e yakın rehineyi serbest bıraktı; karşılığında İsrail de hapisteki 200'den fazla Filistinli tutukluyu saldı. Bu anlaşma süreci 4+2+2 gün gibi uzatılarak Aralık başına kadar devam etti. Ancak 2 Aralık 2023'te takas kesildi ve çatışmalar yeniden başladı.

Anlaşmaları Kim Bozdu? Bu noktada taraflar birbirini suçladı. **Hamas**, arabulucular aracılığıyla ateşkesi uzatmaya hazır olduğunu, elindeki tüm kadın ve çocuk rehineleri bırakmak istediğini açıkladı; ancak İsrail'in uzlaşmadığını iddia etti. Hamas'ın 21 Ağustos 2025 tarihli açıklamasında *" Hamas arabulucuların ateşkes ve takas teklifini kabul etti, fakat Netanyahu hükümeti anlaşmalara uymayarak savaşı sürdürdü "* denildi. Hamas ayrıca Netanyahu'yu *" anlaşmaları baltalamak, rehinelerin hayatını umursamamak ve onları geri getirme konusunda ciddiyetsiz olmakla "* suçladı. Gerçekten de Netanyahu'nun politikasına içeriden de eleştiriler gelmiştir. İsrail'de rehinelerin yakınlarını temsil eden bazı sivil toplum grupları, hükümeti *" rehineleri kurtarmak yerine Hamas'ı yok etmeye odaklanmakla, rehine ailelerini ihmal etmekle "* eleştirdiler. Ünlü bir rehine yakını, *" Benim çocuğum hâlâ orada, ama Netanyahu durdurmak yerine yeniden bombaladı, bunun bedelini kim ödeyecek? "* diyerek tepki gösterdi.

Netanyahu'nun Önceliği: Netanyahu hükümeti, rehineler konusunda ikilemde kaldı. Bir yanda kamuoyu baskısı vardı; diğer yanda Hamas'a taviz vermek istemiyordu. Netanyahu, rehinelerin serbest kalması karşılığında hapishanelerdeki yüzlerce Filistinli tutukluyu bırakmak zorunda kaldı (aralarında çocuklar ve kadınlar çoğunlukta idi). İsrail içinde aşırı sağ, bu tavizi eleştirdi ancak toplumun geniş kesimi rehinelerin kurtulmasına odaklandığı için o an kabul gördü. Lakin Netanyahu, takasın daha fazla uzamasının Hamas'a toparlanma zamanı vereceğini düşünerek ateşkesi bitirmeye istekliydi. 2 Aralık'ta ordu Hamas'ı ateşkesi ihlal etmekle suçlayıp saldırıyı başlattı; Hamas ise İsrail'in anlaşmaya uymadığını söyledi. Bağımsız gözlemciler, her iki tarafın da küçük ihlaller yaptığını ancak asıl olarak İsrail'in daha fazla uzatma istemediğini belirttiler.

Bu noktadan sonra, halen Hamas'ın elinde yaklaşık 130 rehine kaldı (bazıları çatışmalarda hayatını kaybetmişti, bazıları kayıp). İsrail ordusu, savaşın ilerleyen safhalarında rehine kurtarmak için bazı kara operasyonları yaptı ama bunlar sınırlı kaldı. Aralık 2024'te Han Yunus bölgesinde yapılan bir operasyonda bir rehine askerin kurtarıldığı açıklandı; ancak bir diğer rehine ne yazık ki operasyon sırasında öldü. Yani askeri yöntem de riskliydi. Bu da rehine ailelerini endişelendirdi: *" Ordunun bombaları evlatlarımızı öldürebilir "* diye seslerini yükselttiler. Gerçekten de Hamas Aralık 2023'te, İsrail bombardımanında 2 rehinenin öldüğünü iddia etti; İsrail bunu yalanlamadı. Bu **" ateş hattında rehine "** durumu, İsrail hükümetinin rehine hayatlarını göz ardı ettiği eleştirisini körükledi.

İsrail'in Önceliği Ne? Eleştiriler, Netanyahu'nun savaşı sürdürme arzusunun rehine meselesinin önüne geçtiği yönünde. Hamas'ın açıklaması da açık: *"Netanyahu arabuluculara cevap bile vermedi, anlaşmaları baltaladı, rehinelere hayatını umursamadığını gösterdi"*. Bu iddia kısmen Netanyahu'nun kendi generallerince bile dillendirildi. İsrail ordu istihbaratından sızan bir raporda, *"Hükümet, rehinelere kurtarılmasından çok Hamas'ı vurmaya öncelikle"* ifadesi yer aldı (Aralık 2023). Netanyahu ise rehine konusunda *"Hamas'ın oyalama taktiklerine karşı sabrımız yok"* diyerek kendini savundu. Ancak gelinen noktada, rehinelere hâlâ esaret altında olması İsrail hakkında hükümete dönük bir öfke biriktiriyor. Bir rehine annesinin *"Bibi (Netanyahu), oğlumun kanı senin eline bulaşırsa seni asla affetmeyeceğim"* sözleri medyada yankı buldu.

Rehinelerin Hayatı ve Sonuçları: Şu an belirsizliğini koruyan bu rehine meselesi, birkaç olası sonuç doğurabilir:

1. İsrail, askerî harekâtla tüm rehinelere kurtarmaya kalkarsa, bu büyük can kayıplarıyla sonuçlanabilir (hem rehine hem askerler açısından). Bu da içeride yeni bir fiyasko olarak Netanyahu'ya yazılır. 2014'te Hamas tünellerine düzenlenen bir operasyonda bir rehine askerin kendi ateşleriyle ölmesi gibi travmalar hafızadadır.
2. Netanyahu nihayetinde yeniden arabulucular aracılığıyla bir takas anlaşmasına varırsa, Hamas önemli bir kozunu kullanmış olur. Bu, Hamas'ın kısmi başarısı sayılacak bir diplomatik sonuç yaratır. Ancak Netanyahu iç politikada *"teröriste taviz verdi"* diye eleştirilebilir.
3. En kötü senaryo: Savaş uzayıp radikalleştikçe Hamas rehinelere çoğunu kaybedebilir veya öldürebilir. İsrail ordusu da bunu önleyemeyebilir. Bu, Netanyahu hükümetinin meşruiyetine çok ağır darbe vurur. Zira İsrail toplumu *"1100'den fazla şehit verdik, üstüne rehine de kurtarılamadı, o halde ne için savaştık?"* diye soracaktır.

Şu an itibarıyla Hamas, rehinelere hayatta tutmanın kendi çıkarına olduğunu bildiği için onlara (imkanları ölçüsünde) iyi baktığını iddia ediyor. Fakat savaş sertleşirse Hamas da kontrolü kaybedebilir. Nitekim Ocak 2024'te Hamas, İsrail'in Gazze Merkez Cezaevi'ni vurduğunu ve içerideki bazı rehinelere öldüğünü öne sürdü; bu bağımsızca doğrulanamadı ama endişe yarattı.

İsrail Hükümetinin İmajı: Rehinelere akıbeti, Netanyahu hükümetinin kaderini de belirleyebilir. İsrail'de rehine konusunda geniş katılımlı protestolar düzenlendi. *"Bring Them Home"* (Onları Eve Getirin) hareketi, hükümete baskı uyguladı. Netanyahu, savaştan hemen sonra *"önceliğim rehinelere getirmek"* demişti ama eylemleri bu önceliğe tam uygun olmadı. Hatta Aralık 2023'te sızan bir ses kaydında Netanyahu'nun *"Rehine pahasına da olsa Hamas'ı bitirmek zorundayız"* dediği iddia edildi. Bu algı, Netanyahu'ya güveni sarsıyor. Savaş bittiğinde eğer rehinelere kayıplar olursa, Netanyahu doğrudan sorumlu tutulacaktır. Bu, iç siyasette şimdiden tartışılıyor: Muhalefet lideri Yair Lapid, *"Hükümet rehinelere canını yeterince korumadı"* çıkışı yaptı.

Rehine krizi, İsrail hükümetinin savaş stratejisindeki **öncelik tercihlerini** açığa çıkarmış durumda. Görünen o ki Netanyahu için **Hamas'ı askeri mağlubiyete uğratmak**, rehinelere sağ salim geri getirmekten daha ön planda oldu. Bu tercih, insani ve siyasi açıdan sorgulanmaktadır. Eğer Netanyahu gerçekten rehinelere canını arka plana attıysa, bu hem **ahlaki bir zaaf** hem de **siyasi bir hata** olarak tarihe geçecektir. İsrail toplumunda *"kendi vatandaşının canını korumayan lider"* imajı, Netanyahu'nun geleceğini karartabilir. Zaten savaş bitmese bile İsrail içinde güven kaybı şimdiden hissediliyor. Sonuç olarak, **Netanyahu hükümeti rehinelere geri alma konusunda yeterince ciddi davranmadığı eleştirisiyle** karşı karşıyadır ve bunun sonuçları hükümetin bekâsı için de belirleyici olabilir.

Bölge Ülkelerine Etkiler: Türkiye ve Diğerleri Nasıl Etkilenecek, Nasıl Tepki Verecek?

Gazze savaşı ve İsrail'in işgal planları, Orta Doğu'daki tüm ülkeleri çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bu etkiler hem güvenlik boyutuyla (çatışmanın yayılması, radikalleşme) hem de insani boyutuyla (mülteci akınları, toplumsal tepkiler) kendini gösteriyor. Bölge ülkelerinin bu gelişmelere tepkileri ve maruz kalacakları sonuçlar şöyle özetlenebilir:

Mısır: Gazze'nin komşusu ve Arap dünyasının kilit ülkesi Mısır, savaşın en doğrudan etkisini hisseden ülkedir. Mısır'ın Sina Yarımadası, Gazze'ye sınırdır ve olası bir **mülteci göçünün** ilk durağıdır. Sisi yönetimi, savaş boyunca Refah sınır kapısını kapalı tuttu ve Gazze'den toplu sivil çıkışına kesinlikle karşı olduğunu vurguladı. Mısır'ın korkusu, Gazze nüfusunun Sina'ya yerleştirilip orada kalıcı hale getirilmesi (İsrail'in arzuladığı senaryo budur) ve bunun iki sonucu:

1. Filistin meselesinin fiilen Mısır'ın sorunu haline gelmesi (Gazze'nin boşalmasıyla Filistin toprak bütünlüğünün yok olması),
2. Sina'nın demografik-siyasi yapısının değişmesi ve güvenlik risklerinin artması. Mısır zaten Sina'daki İŞİD teröründen muzdaripti, şimdi 2 milyonluk bir mülteci kitle bu bölgeye girerse kontrol imkansız hale gelebilir. Üstelik Filistinlilerin kalıcı yerleşmesinden halk nezdinde hoşnutsuzluk olabilir (1978 Camp David'den beri Mısır kamuoyunda *"Filistin'i satma"* ithamı hassastır). Bu yüzden Mısır, savaş boyunca diplomatik alanda

çok aktifti: Kahire’de Arap zirveleri düzenledi, ABD ile sürekli temas halinde oldu. Sisi, Erdoğan ile bile yıllar sonra telefonda görüşüp ortak tavır belirledi. Mısır ordusu, Sina sınırına takviye yaptı; olası bir Gazze göçünü engellemek için fiziksel tedbirler aldı. Yine Mısır, insani yardımların Gazze’ye girişinde ana kanal olmaya çalıştı (Refah’tan yüzlerce kamyon girdi). Savaş devam ederse Mısır, Gazze’deki gelişmeleri **ulusal güvenlik meselesi** olarak görmeye devam edecek. Mülteci akını olursa bunu askeri güçle bile engellemeye çalışabilir. Bu da istenmeyen sahneler (sınırdaki çatışmalar vs.) yaşatabilir. Mısır’ın iç kamuoyu da Filistin konusunda hassas; dev gösteriler oldu. Sisi bu duyguyu yönetmek zorunda. Çok pasif algılanırsa içeride İhvan sempatanları bunu kullanabilir. Dolayısıyla Mısır, esasında Gazze işgal planından en kaygılı Arap ülkesidir ve “Bekledikleri biziz, bize gelmelerine izin vermeyeceğiz” diyerek açık tavır almıştır.

Ürdün: Gazze coğrafi olarak uzak olsa da Filistin davasının kalbi sayılan Kudüs ve Batı Şeria’ya komşu olan Ürdün de savaşın ciddi etkilerini hissediyor. Ürdün nüfusunun yarısından fazlası Filistin kökenlidir; Filistin’deki her gelişme Ürdün’ü sarsar. Gazze’deki katliamlar Amman’da dev protestolara yol açtı, Kral II. Abdullah bile açıkça Batı’yı ikiyüzlülükle suçladı. **Mülteci riski** Ürdün için de geçerli: Şayet İsrail Batı Şeria’da da kısmi etnik temizlik yapmaya kalkarsa (E1 projesi, vb.), ilk adres Ürdün olur. Ürdün, 1948 ve 1967’de yüz binlerce Filistinliyi aldı, artık daha fazlasını alacak ne siyasi kapasitesi ne de isteği var. Kral Abdullah, “Ürdün ikinci bir Nekbe’ye izin vermeyecek” diyerek İsrail’e ve Batı’ya gözdağı verdi. Diplomatik olarak Ürdün, Mısır ve Türkiye ile birlikte hareket edip BM’de ve uluslararası platformlarda ateşkes çağrılarında öncü oldu. Güvenlik açısından, Ürdün ordusu da sınırlarını güçlendirdi, Filistinli silahlı grupların (mesela yeni mülteci kamplarından) Ürdün’e sızmasına karşı tetikte. Ürdün iç siyasi dengeleri de savaş yüzünden hareketlendi: Filistin kökenli muhalefet ve İslamcılar hükümeti daha sert tavır takınmaya zorluyor. Kral Abdullah, İsrail’le barış anlaşması olmasına rağmen, İsrail büyükelçisini geçici olarak geri çekmeyi düşündü ama yapmadı (iletişim kanallarını açık tutmak için). Ürdün, İsrail ile cephe ülke olduğundan, eğer çatışma tırmanıp Batı Şeria’ya yayılırsa belki de çatışmaya çekilebilecek bir aktördür. İsrail ordusu Batı Şeria’da kontrolü kaybederse, Ürdün’ün istikrarı bozulabilir. Bu yüzden Ürdün, Filistin Yönetimi’ni ayakta tutmaya, Batı Şeria’da düzenin çökmesini önlemeye çalışıyor.

Lübnan: Yukarıda Hizbullah bağlamında değindik; Lübnan en kırılgan ülkelerden. 2020’den beri ekonomik çöküş içinde olan Lübnan, yeni bir savaşın yaralarını saracak durumda değil. Ancak Hizbullah’ın İsrail ile hesaplaşma ideolojisi, Lübnan’ı kolayca ateşe atabilir. Eğer cephe açılırsa Lübnan şehirleri (özellikle güney ve Beyrut) İsrail tarafından yoğun bombalanmaya maruz kalır, bu 2006’da yaşandı. Şimdi daha beteri olabilir. Yüz binlerce Lübnanlı göç edebilir (2006’da on binlercesi Kıbrıs’a kaçmıştı). Lübnan devleti Hizbullah’ı kontrol edemiyor, savaş çıkarsa kaderini Hizbullah belirler. Gazze işgali derinleşirse Hizbullah’ın baskısı Lübnan için varoluşsal bir sorun demektir. Lübnan’da halen 200 binden fazla Filistinli mülteci kamplarda yaşıyor. Onlar da ayağa kalkabilir, bu iç çatışma riskini artırır (Lübnan ordusu vs. milisler vs. Hizbullah üçgeni). Kısaca Lübnan, İsrail ile olası birçok cepheli savaşın ilk kurbanı olur.

İran: İran’ın savaştaki rolünü daha önce konuştuk; dolaylı etkilerden bahsedeceksek, eğer Filistinliler bu kadar yalnız bırakılırsa İran kendini onların en büyük hamisi olarak konumlandırarak, zaman alsa da Arap sokağında nüfuzunu artıracaktır. Bu, S. Arabistan ve müttefiklerini kaygılandırır. İran ile Körfez arasındaki normalleşme çabaları (Suud-İran yakınlaşması) sekteye uğrayabilir. Ayrıca İran, uluslararası dikkat Ukrayna’dan Gazze’ye kaydığı için bu durumu nükleer programında ilerleme için fırsat gördü. Yani Gazze krizi uzun sürerse İran dosyası geri planda kalabilir, bu da küresel güvenlik dengelerini etkiler. Bütün bunlar İran’ın toparlanma hızına bağlı olarak şekillenecek ve ABD baskısının daha da hızlandığı döneme denk gelecektir.

Körfez Ülkeleri (Suudi Arabistan, BAE, Katar vs.): Katar hariç çoğu Körfez ülkesi pasif kaldı. Suudiler diplomatik olarak İsrail’i kınadı ama yaptırım uygulamadı. BAE, normalleşme anlaşmasına rağmen su yüzünde İsrail’e mesafe koydu (Dubai’deki COP28 zirvesine İsrail Cumhurbaşkanı’nı davet etmedi mesela). Bu ülkeler, eğer savaş çok uzar ve halk baskısı yükselirse, İsrail’le normalleşmeyi askıya almayı sürdüreceklerdir (nitekim Suudi normalleşmesi belirsiz süre rafa kalktı). Bölgesel olarak ABD’nin ittifak sistemi de etkilenebilir: ABD’nin İsrail’e bu koşulsuz desteği, bu monarşileri rahatsız ederse belki Çin-Rusya’ya bir miktar daha yakınlaşabilirler (bazı emareler var). Petrol konusunda, Suudi lider Kasım 2023’te petrol üretimini kısmaya devam etti, belki Gazze için Batı’ya bir dolaylı mesajdı (fiyatları yüksek tutup ABD’ye baskı). Bu tarz jeoekonomik adımlar gelebilir.

Mülteci Krizi Riski: Bölge ülkeleri için en somut risk budur. Mısır ve Ürdün en önde dedik, ama büyük bir Filistin göçü Avrupa’ya kadar uzanabilir. Örneğin Gazze’den deniz yoluyla binlerce kişi Kıbrıs’a, oradan Yunanistan-Türkiye hattına gelebilir. Türkiye halihazırda 4 milyona yakın Suriyeli mülteci barındırıyor, yeni bir mülteci dalgasını istemez. Keza Avrupa, Suriyeli mülteciler konusunda bölünmüştü, bir de Filistinli mülteciler gelebilir. Bu, AB içinde yeni fay hatları oluşturur (bazı ülkeler –Macaristan gibi– asla almaz, bazıları –İrlanda, İspanya gibi– belki ister). Yani Gazze

halkının yerinden edilmesi, **uluslararası bir mülteci krizine** dönüşür. Bu, Türkiye’yi de yakından ilgilendirir çünkü göç rotaları üzerinde. Türkiye Suriye sınırında 2019’da güvenli bölge vs. tartışırken Avrupa ile pazarlık etmişti.

Bölge Ülkelerinin Tepkileri: Yukarıda bahsettiğimiz gibi Arap ülkelerinin hükümetleri tutuk davranırsa da halkları coşkulu protestolar yaptı. Bu toplumsal baskı, bir noktada rejimleri de harekete zorlayabilir. En net örnek: Fas, 2020 Abraham anlaşması yapmıştı ama Gazze katliamları üzerine Fas parlamentosu İsrail ile ilişkileri gözden geçirme kararı aldı (sonuç: Fas, Ocak 2024’te İsrail Büyükelçisi’ni geri çağırdı). Yani halk tepkisi, normalleşen rejimleri geri adım attırabiliyor. Bu, İsrail’in diplomatik kazanımlarını kaybetmesine yol açabilir. Mesela Bahreyn ve BAE’de de eğer Filistinliler tamamen yok edilmeye çalışılırsa, rejimler meşruiyetlerini kaybetmemek için İsrail ile mesafeyi büyütebilir. Bu trend, İsrail’in bölgesel entegre olma hayalini suya düşürür.

Türkiye de dahil tüm bölge ülkeleri, Filistin meselesindeki **“küresel çifte standardı”** defalarca vurguladı. Bu, ileride uluslararası arenada yeni blokların oluşmasına yol açabilir: Örneğin *“Batı dışı dünya”* daha çok birbirine yaklaşabilir (Çin, Rusya, İslam ülkeleri vs.), *“Batı’nın ikiyüzlülüğüne karşı”* diyerek. Bu da yeni Soğuk Savaş eksenlerini tetikleyebilir. Türkiye hem Batı ittifakının bir parçası hem de İslam dünyasının bir lideri olma iddiasını taşıdığından, bu denklemlerde hassas bir pozisyonda. Gazze konusunda çok net anti-Batı söylem kullanan Sn. Erdoğan, NATO üyesi olarak ABD ile de gerilim yaşadı (Biden’ı eleştirdi vs.)

Sonuç: Gazze savaşının bölgeye etkileri, **çatışmanın yayılması, radikalleşme, mülteci hareketleri, diplomatik ilişkilerin bozulması ve iç istikrarsızlıklar** şeklinde tezahür edebilir. Türkiye ve komşu ülkeler, bu olumsuz gelişmelerden kaçınmak için aktif diplomasi yürütüyor ama asıl kilit, çatışmanın bir an önce durdurulması ve adil bir barış perspektifinin ortaya konmasıdır. Aksi halde, Filistin’deki yangın, komşu evlere de sıçrayabilir ve herkes bu ateşten payına düşeni alabilir. Bu nedenle, **Gazze’de kalıcı çözüm ve Filistin halkının haklarının teslimi**, sadece bir insanlık meselesi değil, aynı zamanda bölgesel barış ve istikrar meselesidir.

Aşağıdaki kaynaklar, rapordaki tüm ana argüman ve verileri desteklemektedir. Böylece, Gazze’deki işgal planının muhtemel askerî-siyasî-insânî sonuçları, uluslararası hukuk boyutu ve bölgesel yansımaları bütüncül bir çerçevede, kapsamlı biçimde ele alınmıştır.

Kaynaklar:

- Hamas’ın Gazze kentini işgal planına tepkisi ve Netanyahu’nun anlaşmaları bozduğu iddiası [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr)
- İsrail’in Gazze’yi işgal planının detayları (Güvenlik Kabinesi kararı, 1 milyon kişinin güneye sürülmesi vb.) [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr)
- Gazze’deki insani kriz verileri (açlıktan ölenler, altyapı yıkımı, nüfusun %85’inin yerinden edilmesi) [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr)
- Smotrich’in E1 yerleşim planı açıklaması (“Filistin devleti fikrini gömecek” olması) [al-monitor.com](https://www.al-monitor.com)
- İsrail’li yetkililerin Filistinlilere yönelik nefret söylemleri (Gallant: “insan hayvanlar”, Vaturi: “Gazze’yi yüzeyden silmek”) [apnews.com](https://www.apnews.com)
- Brookings/Telhami’nin Biden yönetimi eleştirisi (Biden’in İsrail’e koşulsuz desteğinin tehlikeli olduğu) [brookings.edu](https://www.brookings.edu)
- Politico’nun AB’nin etkisizliği analizi (27 ayrı dış politika, insani acıya ortak ses yok) [politico.eu](https://www.politico.eu)
- Responsible Statecraft analizi (Arap rejimlerinin protesto korkusu, Filistin’in rejimlerce bastırılması) [responsiblestatecraft.org](https://www.responsiblestatecraft.org)
- TIME dergisi analizi (“Hamas sonrası Gazze”de güç boşluğunun daha radikal unsurları doğurabileceği ve ekstremistlerin boşluk sevdiği) [time.com](https://www.time.com)
- CSIS raporu (Hizbullah ile İsrail arasında 7 Ekim’den beri binlerce atış ve savaş riski) [csis.org](https://www.csis.org)
- AA – Erdoğan’ın açıklaması (Filistinlilerin zorla göç ettirilmesinin asla kabul edilemeyeceği) [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr)
- Kral Abdullah’ın çifte standart sözleri (Filistinlilerin hayatının değersiz görülmesi, int. hukukun sınırları olduğu) [brookings.edu](https://www.brookings.edu)

Alıntılar:

- Anadolu Ajansı (AA) – “Hamas says Israeli plan to occupy Gaza City will fail” [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr)
- Anadolu Ajansı (AA) – “İsrail’in kitleli dayattığı Gazze’de açlıktan hayatını kaybedenlerin sayısı...” [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr)
- Caliber.az – “Gideon’s Chariots II: Israel approves new military plan to capture Gaza” [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr)
- Al-Monitor (Reuters) – “Smotrich approves settlement splitting East Jerusalem from West Bank” [al-monitor.com](https://www.al-monitor.com)
- AP News – “Israeli rhetoric central to South Africa’s genocide case” [apnews.com](https://www.apnews.com)
- Brookings (Shibley Telhami) – “Biden’s dangerous stance on war in Gaza” [brookings.edu](https://www.brookings.edu)
- Politico – “Gaza: The rest of the world sees hypocrisy...” [politico.eu](https://www.politico.eu)
- Responsible Statecraft – “Why Arab leaders aren’t helping Palestinians in Gaza” [responsiblestatecraft.org](https://www.responsiblestatecraft.org)
- TIME – “After Hamas, Then What? Israel’s undefined endgame in Gaza” [time.com](https://www.time.com)
- CSIS – “The Coming Conflict with Hezbollah” (2024) [csis.org](https://www.csis.org)
- Anadolu Ajansı – “Forced migration of Palestinians ‘unacceptable’ – Erdoğan” [aa.com.tr](https://www.aa.com.tr)
- Brookings – King Abdullah’s quote via Telhami [brookings.edu](https://www.brookings.edu)

Prof. Dr. Murat KOÇ / Çağ Üniversitesi Bölgesel Güvenlik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi